

CATALUNYA

Revista Literaria Quinzenal

SEGÓN SEMESTRE

JULIOL, AGOST

OCTUBRE, NOVENBRE

SETEMBRE

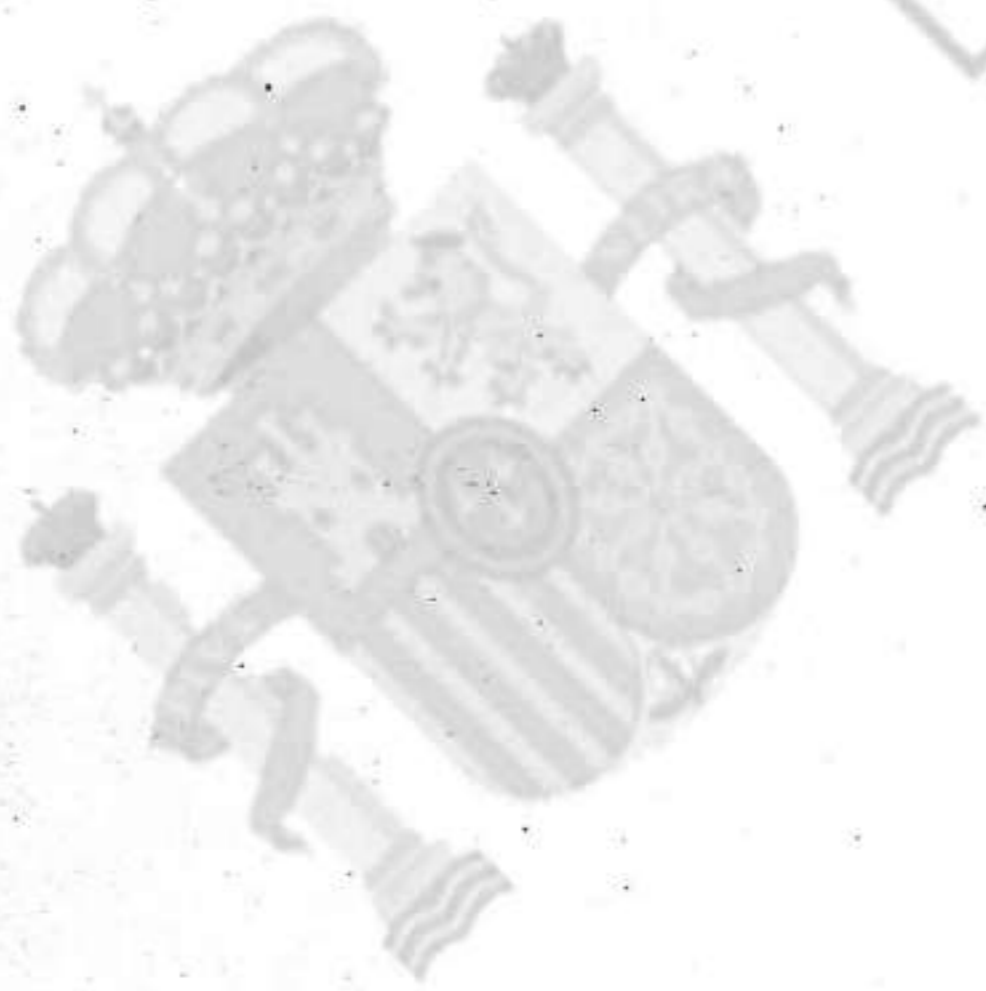
DESEMBRE

MCMIII

REDACCIO: PLASSA DE LA CATEDRAL, 2 BIS

MINISTERIO
DE CULTURA

CATALUNYA

SEGÓN SEMESTRE--DE JULIOL A DESEMBRE DE MCMIII

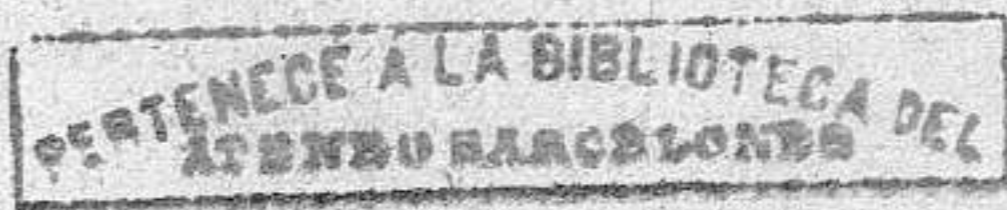
I N D E X

Aguiló (Albert)		Carner (Joseph)	
L'enamorada d'en Jaume Bofill.	CLVIII	Literatura patricia.	I
En R. Simón y Brunet, el de la		A En Joan Roselló.	CCLXXXIX
crossa.	CCXVIII	Benvingut siga el Beat Ramón Lull	
Aguiló (Mn. Joan)		entre nosaltres.	DLVI
Despules.	CCLXVIII	Clarasó (E)	
Vou-veri-vou.	CCLXXIX	El Roser de la Maria.	DXLI
Les joguines del bon Jesús.	CCLXXX	Costa y Llobera (Mn. Miquel)	
Serra, serra, serrador.	CCLXXXII	Vagant pel bosch.	CLXVI
La mort.	CCLXXXIV	Durán y Durán (M.)	
Alcover (Mn. Antoni M.)		Flors.	XXXI
Tradicions populars mallorqui-		Gay y de Montellá (Rafel)	
nes.	CCCLXVIII	La familia als Estats Units.	IX
Alcover (Joan)		Qüestions anglo-saxonas.	DXXXIV
Discurs presidencial del Certamen		Gayá y Bauzá (Mn. Miquel)	
literari de Palma de Mallorca.	CXLV	Atila y Sant Lleó.	CDXLIV
Sonets.	CDXCVIII	Les bruixes de So'n Serra.	CDXCIX
Algarra y Postius (J.)		Gispert y Casellas (Mn. Lluís)	
Sociologia-El Mal.	LVIII	Traduccions d'Horaci.	LV, CCI, CCCLXVII y CDVIII
Alomar (Gabriel)		Goethe	
Sonets.	LXI	Lieds (Trad. per M. N.).	VII
L'agonia de les flors.	CXXVII	Indy (Vicens d')	
Alzina y Melis (Joan)		L'Artista Modern (Trad. per Joan	
Discurs pronunciat en la vetllada		Llongueras).	II
de la capella de Renissalém.	V	Institut Obrer Catalá	
En Tomás Forteza.	CCXXIII	Plan d'estudis.	CCCXXIV
Nit d'estiu.	CCCII	Jornet y Bosquer (Ramón)	
Miserias.	CDLXXI	La Creu.	DLII
Art pera Tots.	DLXXVII	Llimona (Joan)	
† Arsán (María Mercé d')		Revelacions de Santa Brígida.	CCCXLIV, CDLXXXI y DXXIX
Aubada d'ànimes.	CVIII	Llongueras (Joan)	
Baldó (María)		Nesessitat d'educació musical als	
Folk-lore. Jochs de l'infantesa.	XVII	sentiments, generadors del ca-	
Bertrana (Prudenci)		ràcter.	CXCIII
Un retrat.	CLXXVII	Llorens y Carreras (Sara M.^a)	
Discurs-memoria.	DXLII	Llegenda de Santa Lena.	CDLIX
Bjoernson (Bjoernstjerne)		L'home d'Adrien y l'aliga.	DXXXIX
Amor y Geografia. (Trad. per		Mæterlinck (M.)	
Emili Vallés).	CCCIV, CCCXLVI, CDXXXIII y CDLXXXII	Cansó.	CIII
Bofarull y Cendre (Mn. Jaume)		Maragall (Joan)	
A l'Illa Daurada.	LXXII	Discurs llegit en la sessió inaugu-	
Bofill (Carme)		ral del curs del Ateneu Barce-	
Los bessonets.	CX	lonés.	CCCLXI
Bofill y Matas (Jaume)		Marlet y Sarret (J.)	
La Cadena.	XCVII	Aubada.	XXXIII
L'Amor y l'alfabet grech.	CLXI	Martínez y Serriñá (Arnau)	
De vostra casa.	CCXXIX	En estas nits d'istiu.	LXXIX
Epilech.	CCCLXXXIX	En el banch del jardí.	LXXIX
De dol.	DVI		
Variats parlaments.	DXLV		
Sports.	DXLVII		

Llegint a Heine.	LXXX
Sonets.	DXL
Martorell y Terrats (Geroni)	
L'Arquitectura moderna.	CCXLI y DLXI
Martorell (Oriol)	
Balades d'amor.	CDII
Masó y Valenti (Rafel)	
Posta plujosa.	CLXXXI
*	DLX
Massouges (Jordi de)	
Berlioz (Trad. per Joan Llongueras.	CDIV
Menandrus	
Ensaig d'una traducció noble de Molière. Els Volpelatjes de Scapin.	LXXIV y CXX
Montaner (R.)	
Música.	CCCXIX, CCCLXXIII, CDXXIX, CDLXXIII, DXII y DLXXVIII
Navarro (Mn. Antón)	
L'Abet de Coll de Toro.	CLII
La Pleta.	CLIII
L'Abetosa.	CLIV
Lo Xaragall.	CLV
Flordeneu.	CLVII
Montanyes amunt.	CDXXV
Idili aranés.	DXXXVI
Omar y Barrera (Claudi)	
Fantasia.	CLXXVI
La qüestió social.	CDXVI
Ors (Eugeni)	
Dels cants de la Inquietut.	CCCLX y CDI
Paradeda y Sala (Mn. Joseph)	
Flayre de Montanya.	CCXXXI
Malaltia.	CCLVIII
Penya (Pere d'Alcántara)	
Un que se mor.	CXXXII
Pepa (La senyora)	
El cel cau.	LXXX
Els tres fadrins.	CCCXVI
La sacsadora de la sal.	CDXI
Planas y Font (Claudi)	
El pas de Panimeta.	XVI
Nocturn.	CIX
Mestre Quisu.	CLXII
Pradell (F.)	
Pobres d'esperit.	CVI
Pujols (Francesch)	
La Balada de la Pastora enamorada.	CLXXIII
La Balada de Sant Isidro llaurador.	CLXXIV
La Santeta.	CDLXIII
Els quadros d'en Pidelasserra esposats al Atheneu Barcelonés.	DI
Q. (P.)	
Les coquetes de la mel.	DXXVII
Redacció (La)	
Actualitats.	XLI, LXXXIV, CXXXVI, CLXXXIII, CCXXXV, CCLXXXVI, CCCXXVI, CCCLXXVII, CDXXXI y DXV

Prensa.	XLII, LXXXVI, DXXXVII, CLXXXIV, CCXXXVI, CCLXXXVI, CCCXXVII, CCCLXXVIII, CDLXXVIII DXI y DLXXXIII
Homenatge a En Joan Maragall.	LIV, CXXXV y CCXVII
Llibres.	XCV, CXLII, CXCI, CCXL, CCCXXXVI, CCCLXXXIV y CDXXXII
Un certámen a Palma.	CXXVII
Un nou poeta mallorquí.	CCV
De Mallorca.	DVI
Riber (Llorens)	
Revertere Sulamitis.	CCVII
Riquer (Alexandre de)	
La llumaneta.	LXIII
Rosselló (Joan)	
Traduccions de Mistral.	CLXIX
La Pagesia de Mallorca.	CCXC y CCCXXXVII
Salvá (María Antonia)	
L'Estiu.	CXXX
Joch de nins.	CCXXVII
Conhort.	DXXXI
Cant antigonench.	DXXXII
Sandiumenge (Magí)	
Al amic.	CXVII
Lo Viatjer.	CXVII
L'etern ou com balla.	CXIX
Prometatge.	CDXIV
Serra y Boldú (Valeri)	
Mossén Antón Navarro.	CV
Cansons de pandero.	CCLXI y CCCXCI
Serra y Pagés (Rossendo)	
Las llengües novo-llatinas.	XCVIII
Perpetuina.	CLXXXIII
Sureda (Emilia)	
Aspiració.	XVI
Tallien (J. M.)	
Dramática.	CCCXXII y DLXXXII
Trías y Fábregas (Joan)	
Una Historia.	CIV
L'hereu.	DLIV
Valera (Joan)	
El Regionalisme.	XXXV
Vallés (Emili)	
L'autonomía del llenguatge.	DIL
Vallés y Pujals (Joan)	
Mossén Alcover contra en Menéndez Pidal.	CCCLXXXV
Verdaguer (Mn. Jacinto)	
Fragments de l'opera inédita «Carnigó».	CCXXI
Vidal (M.)	
A propòsit de Bjærnsen.	CCCII
Viver (Francisco)	
El cacic de Sant Martí.	XXIX
La Redacció de «L'Esperit».	LXIV
Recorts d'un vicari pobre.	LXVIII

Literatura patricia

Un rey qu'escriu, com nostre gran Jaume, com nostre Pere IV, es un cas inefable.—Veyeu els temps mitjevals. Escriuen els nobles y el clero, secular o regular. Escriuen els reys. Sas veus tenen majestats y esquisitezas. Reflexes del poder espiritual o temporal, del sol o la lluna, del dret diví o la gracia divina, planan hermosament sobre els homes.—En els convents, son las consideracions austeras sobre las darrerías, las subtilitats metafísicas, els poemas teològichs.—En els palaus son las rimeras d'anécdotas picarescas; las inflamadas poesías d'amor; las incomparables historias, plenas de faulas ingénuas y gloriosas.

El tercer estament, calla y admira. Encare no té l'dret de judicar.

* * *

Nostre Jaume, nostre Pere IV, que tornin a la terra, com se desitja en las *englantinas*! Sobretot Pere IV, amich de las magnificencias y ceremonias, el Rey refinat, sensible a las armonías, als perfums y a las robas esplendentas, cantayre ell mateix.—¿Qué veuría Pere IV?

Veuría un esperit de Paralelo, una transsubstanciació d'Hostafranchs en la literatura d'ell estimada. Flochs de cotó brut en las rimas, en forma de paraulas impuras y grolleras, a las quals, com als antichs párias se deuría alimentar no més d'allis, fins que morissin.—En els assumptos, l'alenada d'ayguardent de la democracia en forma de problemas trevalladors (resolts a la manera trevalladora ab filosofia d'arrabal y psicologia de taulell.) En la corrent de la vida literaria, arrivismes manifestats a cops de punys; descoixement de las fonts claras del idioma; patriotisme *gouailleur*; cultura de batalla feta ab traduccions baratas, ab *arguments* contats en Revistas! Tot ben planer, ben intel·ligible, *al alcans del poble*, fugint de tot lo que signifiqui una sinuositat o un refinament; al contrari, cal sorprendre onomatopeyas ferotjes, cargolaments virils; esborrém el *populus*; la *plebs* es mes forta; els flochs de cotó brut, son borrallóns de vitalitat!

* * *

Donchs, quin efecte ha de fer, veure un *Llibre d'amor* com el d'en Manel de Montoliu, ab lemas del Dant y el Petrarca! y de Byron (qu'era Lord, y

per tants motius!) un *Llibre d'Amor* ab delicadíssimas inspiracions (tan diferentas de las amorosas de calendari que corren per aquí) trenadas en armoniosos versos, aristocráticas en las bellas imatjes y en la cadencia.

Les flors de joventut
que florien xamoses en ma cara,
durant la llarga absencia que'ns separa
totes les he perdut.

Del meu front ja marcintse van els llirs,
i les roses enceses de mes galtes
esllanguides veuríes i malaltes,
i mos llavis cremats de tants sospirs.

Sols a la vora de les fonts dels plòs
(corones de martiri als ulls donades)
tinch dugues flors morades
que, am llágrimes nodrides, s'han desclòs.

—

Per tots los camps
un gran amor tota la terra agita;
com un gran cor tota ella ja palpita,
inflada ab nova sava que ardent puja;
novella esposa que se sent ja mare
fecondada molts jorns per dolça pluja,
devant del Cel espós son sí cobrint,
am vergonyós somris d'un vel se para...
El camp ja va florint.

De día en día
un gran amor ja tot el cel encen;
com ull enamorat tot somrient
cada día blaveja am llum mes pura;
nou espós, per mirar la Terra aimía
el retorn de la llum ell apressura
cada matí, y llavors tant s'hi extasía
a la Terra ja mare contemplat
qu'en l'adeu del capvespre mes s'hi atura...
El día s'va allargant.

Qui aixís parla, es digne de traduir al Dant. Y aqueix es l'elogi mes gran que s'pot fer d'en Montoliu.

* * *

L'Emili Guanyabens, l'autor de la *Nit de Sant Joan*, y tantas altras ciselladas inspiracions, ha publicat un nou llibre, *Voliaines*.

Obro, y trovo una poesia de rey, d'un gran rey, d'un conqueridor de tot el mon, d'un amo de pobles. Una poesia en el vers rey, l'alexandrí.

Ja l'he trobat, el lloc. Rodant a la ventura
a un temps sens tu y am tu, tant, tant he caminat,
que, jo no sé pas com, on més el sol fulgura,
en el més alt dels cims, allí m'he deturat,

A dalt, el cel no més; a l'un costat la plana
rienta de verdor, tornassolada d'or;
molt més enllà la mar, movable, blava, llana,
de menassants bramuls eternisant el chor.

A una altra banda, afraus; al lluny, més altes serres;
el riu més cap ençà saltant per entre rocs.
Un lloc on no ha aribat jamai brugit de guerres;
un lloc arracerat y ombriu: el rei dels llocs.

Un lloc que sembla un llit, talment un llit de molça
on cap orella hi sent ni hei pot mirar cap ull;
un lloc on se frueix la soletat mes dolça
on no se sembra res, on lo que hi ha no s'cull.

Anemhi; ja veuràs com hi farém collita.
Anemhi a sol caient qu'es hora d'estimâ.
Anemhi; tu m'daràs la teva ma petita
que tant baldera ve dins ma ferrenya ma.

I, en senthi ja arribats, la tendra melangia
tot ho anirà invadint; s'enfosquirá el boscám;
el dia'ns dirá adeu, dirém adeu al dia
i el sol, respectuós, apagará son flam.

Aqueixa magnífica oda m'ha produhit una impressió de mitjdía tan extraordinaria, que redera de sos mots, no mes podré dir cosas incertas y balbas de las demás poesías den Guanyabens.

Moltas y molt bonas n'hi ha a *Voliaines*, algunas d'ellas tan justament popularisadas com el ferm y concís *Arbre Sagrat*; altrás, impresions tot just iniciadas com *De sol a sol*; descripcions tan encertadas y viventas com *La Sardana de la Son*; *Els Esclaus*, ahont els arbres diuen a la terra aquells mots admirables

Aqui, arrelats en tu, quin fred que fa!

Y encare la clássica *Harmonía*, y el *Bon amic* y tantas altrás qu'are no recordo...

En Guanyabens feu parlar a Verlaine y Baudelaire en catalá, y d'ells n'ha copsat una mel nova. Ell ens demostra las condicions de cultura de nostra llengua, y la riquesa armónica de nostre léxich. Es un poeta, avuy que la Poesía está esblaymada y en gran dol.

Nostre desitj es el del autor, més fort encare:

Bateu d'ales, Voliaines!
feu camí tant com pogueu!

El llibre está amorosament presentat.

* * *

Y d'un llibre vuy parlar finalment en aqueix article: de *Cassius i Helena*, poema dramàtic d'Eusebi Güell y López.—*País i época en que s' desenrotlla'l poema: no determinats. Trajos: fantasia dintre l'estil alemany del XVII en segle... Una tarde apacible.*» Y els personatjes, noms sonors y nobles; Helena, Elsa, Cassius... Hi ha en tota l'obra una claror del gran poeta y aristócrata Goethe. És més, el cas psicológich de Cassius, es el del gran poeta aleymany. Y l'acció s' desenrotlla en una prosa armoniosa y pura, apacible com la tarda.

En las escenas, lliscan altesas ab esquisida suavitat: «Pera distreure la vista de la melangía del mar vaig aixecar els ulls fixant-los en els teus... Més llur blau era encara més tristament fosch. En ells se reflectía ton ánima; la vaig veure cambiada com sols l'amor té poder pera transformar les nostres ánimes. Am tristor puc dir que es l'amor l'únic en aquest mon que no necessita del temps pera creixer...»

De tant en tant, las pausas que fixan ab una forsa estranya; l'atenció y l'procés va avansant ab lentitut y seguritat, fins a las hermosas exclamacions darreras —fins a la separació de Cassius y Helena... y sempre l'obra diáfana y serena....

Voldríam véurela representada, a mitja veu, en un jardí senyorial, ab arbres alts y estanys amples y transparents. Y en l'ayre pur s'esvaniría l'poema com un delicat aroma...

DISCURS

pronunciat en la vetllada de la Capella de Binissalem per en Joan Alzina y Melis

Verdaderament, senyors, que encare hi ha esperança de vida per Mallorca. Lo crit dat fa una cinquantena d'anys a Barcelona, ha ressonat ja a la perla del Mediterrá; lo riarol que brollá dels primers Jochs florals y tant prest cresqué y's convertí en caudalós riu escampantse per tot-arreu es arribat fins a nosaltres, y al vivificador contacte de ses aygües hem sentit com una corrent eléctrica pel cos, nos hem desxondit d'un adormament de cinc sigles y, vegentnos vestits ab robes forasteres, ab hábits y costums que no son los nostres, hem recordat que'ns corre per les venes generosa sanch catalana, que tením un esperit que servir pur pèrque es do de Deu y'ls dons de Deu no's desprecien, y hem tirat bon troç lluny tot lo manllevat per abraçar lo que'ns surt del cor y está en armonía ab nostre geni, ab nostre carácter, ab nostres sentiments.

La Nostra Santa Religió amiga sempre dels pobres y desvalguts; la Iglesia que no oblida les paraules de son divinal Fundador: *anau; predicau a totes les gentes*, es a dir, a totes les *nacions*, als naturals de Roma, d'Atenas o de Smirna, no als súbdits del imperi romá; la Iglesia que sab molt be que la difusió del Evangeli's feu a cada poble en sa llengua propia, y que guarda respecte profundíssim al esperit regional, la Iglesia, dich, havia d'afavorirlo aquest moviment ab totes ses forces. Aixís al Bisbe Morgades de gloriosa memoria li vehim presidir los Jochs florals y restaurar lo monestir de Ripoll, *niu de nostra raça* com cantá lo poeta; sacerdot y més tart Bisbe es lo fonamentador filosófic del catalanisme, il-lustre autor de «La tradició catalana», Dr. Torras y Bages, sacerdot, y V. General es lo qui ha emprés la gran obra del Diccionari catalá; sacerdots son molts dels poetas y principals partidaris de la *Renaixensa*, y tots sabém que sacerdot es també'l fundador y ánima d'una institució tan nostra, tan amarada del ayre de la terra com la Capella de Binissalem.

Tal volta us extranya, senyors, que en ocasió com la present us parli jo de regionalisme y en vostre interior potser vos preguntau: ¿quina relació hi ha entre la Capella y l'esperit patri? ¿que té que veure l'Art ab les modernes tendències particularistes? Però us prech que consideréu que la Capella ha nascuda per revisar aquelles hermosíssimes cançons sadolles de gracia y sentiment que feyan les delícies de nostres passats, aquelles melodíes tan tendres, tan fines y gentils, admiració dels més celebrats músichs moderns y que sembla que despertin fibras adormidas del nostre cor y'ns purifiquin de tot lleig afecte sabetjantnos dins les sagrades aygües del Art y de la Patria.

¡Ah, y com appena y entristeix veure que de cada díe's van perdent y desapareixen y son rebutjades! ¡Com amarga l'oïr en boca de la senzilla pageseta cants... d'açó, del *género chico*, refusos del gust y de la Moral y que tant poch diuen en un natural pur, modest y seriós! ¡Com fa guaytar les llágrimes als ulls véurels a sí aquells bocíns del cor de nostres majors botxament arreconats per altres cobles, per trobos y romanços toixarruts, lleugers, sensuals y altament impropis de nostre carácter! De segur que sos ossos ne fan sentiment allá hont son; a mí m'apar que's redreçan, que's caragiran contra'ls cul-

pables de tot açó y parafrasetjant les immortals paraules del Dant los cridan ab veu terrible: «vergonya eterna a n'aquells qui despreciant lo seu alaban lo dels altres».

L'home té anhels infinits de bellesa y perfecció; Deu'l dotá d'un instint nobilíssim que'l du ab força irresistible casi a cercar per hont se vulla en que assaciarlo. Aquest instint no es exclusiu sols de la gent il·lustrada, a n'aquest instint lo senten també'ls senzills y la gent del camp, y fins los selvatjes y tot. Podrá estar més o manco educat, la degeneració y l'embrutiment podran extravirarlo, l'enterboliran si tant voleu emperó may'l ben apagarán, que l'home qui no tengué la suprema aspiració del Art, no fora home, fora bestia.

Natural es per tant que'ls payssos y les races totes possehesca además de la Música y la Literatura que anomenaré *d'estudi*, si'm permeteu la expressió, una altra Música y una altra Literatura espontania, obra dels petits, d'aquells qui desconeixen les regles, d'aquells qui tenen les mans calloses pel treball y no s'han polit per Escoles y Biblioteques. Y com que aquestos humils artistes retratan fidelíssimament lo geni y especial fesomia de la terra que'ls nodreix, los pobles les recullen, a ses produccions y les breçan amorosament a través dels sigles conservantles pures y oloroses com en lo mateix moment en que sortiren de les secretes fosques de la imaginació y les pronunciaren llabis humans.

¡Desgraciada la nació qui les abandona a les cançons del breçoll! Son caràcter s'embordoneix, se falsifican sos sentiments, se corrompen ses costums y poch a poch va perdent tot alló que la distingeix e individualisa; fins les cobles morals a regions extranyes produeixen aquets péssims efectes, fan com los aliments que ab tot y ésser bons a una casta d'animals los engreixan mentres que a altres los enmaleteixen y tal volta'ls matan. Es que l'Art per complir sa missió civilisadora, en especial entre'l poble, ha d'ésser ben comprés y s'ha de ben esmotlar a ne'ls seus sentiments y particulars condicions sinó d'element unitiu's converteix en corruptor y disgregador del cos social; jo podria citarvos uns preciosos cants castelláns de Nadal que ben segur aquí, a Mallorca, mitj-escandalisarian, y jo no dupt que encenguen en amor de Deu als pietosos fills de Toledo o de Sevilla.

A la Iglesia més que a cap altre banda just s'hi havien de permetre cançons de la terra; la naturalesa é intimitat del sentiment religiós ho exigeix de una manera especialíssima; en mallorquí sols en mallorquí'ns parla'l cor, y ja Crist volgué, en expressió del difunt Bisbe de Solsona, Fra. Pere de Puigmarí, que «les llengües s'acomadassen a les ànimes, y no les ànimes a les llengües»; «are va al revés, segueix, y per açó s'hi fa tan poch fruyt en la república cristiana.»

Emperó res conech més contrari a la severitat y firmesa de nostre caràcter que les cançons flamenques que avuy díe per desgracia se van generalisant; son efecte es verdaerament desastrós; ja'ls escriptors pagáns de la embrutida Roma futejavan sens pietat aquestes sensuals diversions en alt grau impropies d'una raça honesta, austera y seriosa. ¡Guerra a mort a sí aquestos cobles! ¡que no's possessionin de la nostra benamada Roqueta! ¡que no profanin ab ses notes impures los misteriosos ecos de les montanyes! ¡que les llengües qui alaban a la Moreneta de Lluch, may's taquin ab tales brutors y porqueries!

Estaune fermament convençuts de que l'actual desgavell y corrupció está en aquest amor suicida a lo de fora-casa. «A tots los pobles, diu l'Il·lm. Torras y Bages, desmora-

lisació pública y social, que porta la degeneració y la mort del pays, los ha vingut de fora, la moda de lo foraster ha introduit los germens de la decadencia; la perdua de les costums indígenas y la adopció de les estrangeres senyala les darreries d'una raça».

Vosaltres ho haveu entés aixís, senyors, y per açó sou dignes de tota alabança. No n'heu tengut prou en fer de Binissalem una vila hermosa, rica y próspera com n'hi ha poques a Mallorca sinó que la heu dotada d'una nobilíssima institució ahont puga nodrir son esperit assedegat d'Art, de bellesa y de perfecció ab les tendres y finíssimes cançons que rajan de la font inestroncable de la Mare terra. Endevant donchs, sempre endevant y mereixeréu be de Deu y de la Patria.

He acabat.

Lieds

Lethargia

*Ploreu tristament,
ploureu oh donzellas,
la tomba d'Amor
aquí s'es oberta;
un res, un etzar
la Mort li dongueren.*

*¿Y es mort certament?
No n'faig la promesa.
Un res, un etzar
sovint el despertan.*

Ilusió

*Flota alegre la cortina
al balcó de ma vehina.
Deu guaytar de cua d'ull
si jo soch a casa mía.*

*Y l'ayrada gelosia
qu'he nodrit tot aqueix dia
vensuda per sempre més
dins mon cor es adormida.*

*Mes ay, que no s'ha mostrat
curiosa la meua aymia,
y es la brisa vespertina
la que juga ab la cortina.*

Semblantas

*Demunt de terra
alsá sa tija
la campaneta
tota florida.*

*Una abelleta
sa mel xuclava.
Prou eran fetas
l'una per l'altra.*

A Lynd

*Si eixas cançons, oh amiga
retornan a ta destra
asseute al clavicordi
hon jo estava aprop teu.*

*Viument sonin las cordas,
després contempla l'llibre,
mes no llegeixis; ¡canta!
cada fulla es per tu.*

*Que trist es veure, negre
sobre blanch, ben impresa,
la cansó qu'en ta boca
un cor pot trocejar!*

GOETHE.

Trad. per M. N.)

La familia als Estats Units

Aquest es lo titol de un dels capitols de la obra sociològica més important talvolta que ha sortit á llum en el mon científich durant lo present any.

Lazare Weiller es son autor y la ha batejada ab lo titol de *Les Grandes Ideés d'un Grand Peuple*. Es la obra d'un pacient observador, es l'anàlisis mes profund de la vida d'un poble, anàlisis dificilissim, per quant lo temperament francès històrich del autor, ha tingut que adaptar-se al temperament americá lliure de prejudicis, á fi de portar a felís terme la obra empresa. No és aquesta obra, un conjunt de generalitats ni es tampoch l'estudi de determinadas particularitats. Es tot aixó y molt més. Es tot aixó per quant totas las institucions, tots els ideals y totas las manifestacions del poble nort-americá's manifestan overtament estudiadas, en son origen, en sa génesis, y en sos resultats; y es molt mes, per quant la presentació d'aquesta manera de veure al poble que Weiller estudia, predisposa al estudi a la reflexió, a la comparació, en una paraula, fá vesllumar horitzonts d'estensió ilimitada, ahont podrián tenir lloch reformes en tots els ordres de la vida, reformes que cambiesin radicalment la manera de ser y viurer dels pobles aferrats a la rutina y als motllos antichs.

Es una obra, que voluminosa com es, s'aferra en nosaltres de tal manera qu'un se dol de deixarla, Capitols tan sugestius com—*Physonomie des Clubs et des Affaires en Amerique*.—*Les Trusts*.—*La Societé americaine*.—*Le mouvement intellectuel*.—*L'Education*.—*Les Arts*.—*Le Théâtre*.—*La Politique*, etc. etc. son els que omplan aquesta magnífica obra.

Per l'interés del assumpto, pera donar a coneixer a un dels sociólechs práctichs moderns francesos y per cumplir ab un dels fins que's proposa «Catalunya», qual es el de tractar questions políticas y socials al costat de las literarias, traduhirém el següent fragment:

* * *

«Lo marit americá, fundador de la familia, es avans de tot un bon provehidor. Sa obstinació consisteix, en ser lo puntal únich de sa muller y de sos fills. En aquest paper com en tants d'altres, l'Americá vol avans de tot, ser fort, y per provar sa forsa, ell afronta las responsabilitats mes desinteresadas. Rés tant suggestiu per un francès, com veure la expressió de fástich y d'estranyesa, que apareix en lo rostre del Americá quan devant d'ell se pronocia la paraula *dot*. L'Americá no pot pas compendre, com un home en estat de casarse, puga tenir excusas que li abonin la aceptació del *dot*. No arriuan a compendre com un pare de familia al donar una filla en casament, després d'haverla educat é instruit, després d'haverla realsat ab els dons de l'esprit, del cor y de la bellesa física, degui encar acompanyar a aquesta inestimable donació, ab una part de sa fortuna. Per l'Americá; réclamar un *dot*, es declarar-se en un estat d'impotencia y d'inferioritat física y moral qual confesió'l degradaria a sos propis ulls.»

«Entre nosaltres lo despreci públich se refereix a tot home que accepta diners d'una dona, escepte que s'uneixi ab ella per casament.»

«D'aquí que sembla resultar respecte al home, un dret, fent pagar a las mullers, el servey que se'ls hi presta casantshi. A América lo despreci públich es més llógich que a Fransa. A América, rebre diners de la dona o familia, es en cuansevol circumstancia indigne d'un home y per aquest mot *home*, l'Americá enten quelcom considerable. En lo teatre cuan un personatge se trova colocat per l'autor en una d'aquellas situacions patéticas y abominables que arrancan llágrimas a tot espectador sensible, no te més que posar sa má demunt del cor y cridar «¡Y am a man!» «*Jo soch un home*» per recullir una formidable allan d'aplaudiments.»

«Els sentiments dels Americans, semblan estrets de las novelas antigas y llibres de caballerías. Escolteu per exemple, aquest discurs, que podeu estar segurs de trovar al final de tots els banquetes en que asisteixi un militar americá capás de cusir tres paraulas una derrera l'altre: «Here's to the ladies, God bless them! May our arms be their defence, and their arms our recompense!» «*Jo bech a la salud de las damas, que Deu las benesqui ¡Potent nostre bras es sa defensa; potent son bras es nostra recompensa!*»

«Si l'Americá tingués els gestes y els fets, com bonas té las paraulas, realisaría el tipo de cavaller modern, ja que d'un cavaller té la tendresa y galantería; empró sos membres engroixits que lo «football» y son vocabulari restringit. no's prestan ni a las *poses* elegants, ni a las expresions súbtiles.»

«En lo Nort-América's casan joves y avans de buscar la promesa ja's procuran una situació estable per l'endemá. Desde que son promesos dos americans, ell comensa a fer una vida ordenada, en quant, abandona tot genre de galanterías ab sas conegudas joves de sa etat, frequenta poch lo Club y passa contadas horas ab els amichs. Té com un honor, el ser anomenat *fidel a sa promesa*, y si per casualitat durant lo temps en que's prepara'l nuviatge, trenca sas bonas resolucions, esteu segurs que lo que ha fet, ha sigut obligat per llurs amichs y que las copas de xampany son responsables de la infracció comesa en la regla imposada.»

«Lo símbol d'independencia del americá, el més gran de tots sos drets, es el de escullir la muller que més li agrada, qualsevulga que siga la familia, la posició, etc. apropiantsela contra tota intervenció paterna, si la muller hi convé. Las facilitats d'aquestas unións, regnant la religió protestant se compendrá que son grans. Com els enterros, la benedicció nupcial es completament franca als contrahents, empró aquestos no deixan de provar un reconeixement oferint al ministre de la religió una indemnisió proporcionada a sos medis. Se m'ha contat l'anédota d'un ministre que rebé un día la visita d'un *gentleman*, quina fisonomía no li era desconeguda del tot.—Aquí teniu lo que vos dech, digué allargantli una forta cantitat.—Lo que'm debeu? respongué estranyat lo ministre.—Sí, vos vareu casarme ja fa alguns anys, y allavors no vaig donarvos res, porque si m'hagués equivocat respecte las cualitats de ma muller, hauría vingut obligat a pendren una altre; ma muller es una perfecció, per aixó es que avuy vinch a acabar ab mon deute.»

«Ab tot aquestas facilitats estremas en la cimentació dels llasos del matrimoni, portan moltas vegadas a resultats deplorables. Així no es gens estrany veurer que un célebre ciudadá *new-yorkés*, fa poch temps aparegués casat ab resolució de pocas horas, ab la promesa de son germá. No hi ha que dir, que si aquestas unions a gran velocitat son possi-

bles, son escasas las ocasiones en que tenen lloch y que'ls americans parlan ab severitat d'aquest procedir.»

«Lo veritable tipo de la esposa americana, es la dona jove, considerada com la germana petita del marit, com la germana gran dels fills d'abdós. L'idea formada entre las esposas joves europeas de que'l matrimoni es un sacerdoci y la maternitat una tragedia, no existeix en las donas americanas. Las duas funcions els hi son lleugeras y'ls plahers que d'ellas obtenen, las portan a pensar que bé valen ser soportats el sofriments y els cuidados de son estat.»

«D'altre part, quan a América's casa una dona jove, son marit no pensa més que en conservar en ella aquella alegría natural que entre nosaltres sembla evaporarse'l día mateix del casament. La noya esposa guarda todas las costums de noya en la familia, freqüenta el tracte ab sas amigas, etc. Y no's crega que la determinació de casarse la dona americana la prengui sense deliberació. La dona entrada en anys obté per la deducció y observació lo que la dona jove que va a casarse, obtè per institució, aixó es la certesa d'haver descobert lo ser únich y somiat. Y aquí teniu com dos americans de facultats ordinarias, trevallen per crear una cosa superiors als dos, lo matrimoni.»

«Las fillas de pares richs per lo regular a son casament exigeixen de son marit mes que lo necessari, y si son marit es incapás de procuralshi lo necessari pel luxu que ellas reclaman, no son ellas capassas de amagar son disgust. També's trovan fillas de richs casadas ab homes sense fortuna, y que no obstant se someten ab agrado a las exigencias de la situació. Son la minoría y be pot dirse com a regla general, que las esposas americanas son molt dificils pera arribar a satisfacer sos gustos, baix el punt de vista pecuniari. Aixís se veu en los matrimonis americans, gastar la muller tot quant guanya'l marit, llessantse devant d'aquest espectacle, tot una familia a las combinacions y aventuras. Arriva que'l marit mor de desesperació després d'haver perdut todas las esperansas concebudas. La muller y fills restan sense recursos y ab un desconeixement gran de la práctica de la vida. Aquesta situació es veu ab freqüencia en las ciutats de segon ordre de la gran república. Aquella familia orfana, se llenca encoratjada al trevall y procura ab no menys coratge fer economías. La economía americana consisteix en augmentar las entradas en caixa y no per aixó disminuir el gastos ordinaris y per aquesta rahó las viudas pobres americanas aprenen més facilment a guanyar capitals que a restringir son empleu.»

«Hem dit que'l marit americá, es un bon provehidor y que's creuria rebaixat en son orgull d'home, acceptant lo qu'anomenem *dot*. Hem vist que'l marit americá no retrocedeix devant de cap obstacle per satisfacer els dispendiosos caprios de sa muller y que s'esposa a la necessitat y a la ruina per oferir a sa muller tot quan demana. Aquest ser bó y generós que ho dona tot y rés reclama, es el marit ideal que deuría adquirirse ab *prima* en tots els mercats del mon antich y nou. Aquest marit, es reclamat en la vella Europa, ahont per las donas joves encar se'l creu un Robinson Crusoe ab sa destal y serra, sos nombrosos fusells a l'espatlla, etc., un ser superior als representants de la *soi-disant élite europeenne*. Portan aquestos en son cor mesquí, l'empobriment d'una rassa, que durant molt temps s'ha rebelat a obrirse pas millorant las sevas sangs, mentres que'l Americá, porta la representació superba de la especie humana, tal com va sortir elegant y forta de las mans de son Criador. Sobre un cos fornit sostingut per

unas extremitats infatigables, s'aixeca un cap enérgich entre duas espatllas cuadradas, cap provist de ulls blaus y de rígit pentinat, cap en el que se hi endevina l'intel·ligència y la forsa. El pel de la barba es sacrificat sempre a una coqueteria que'ls porta a mostrar l'estructura de son rostre y'ls trets de son hermós tipo humá.»

«Las costums casulanas de las noyas de Europa escusan la repugnancia al casament ab un Americá. Al contrari, la costum de viatjar de las noyas americanas, no es suficient per explicar l'entusiasme ab que venen be a casarse ab un Europeu. Es precis evocar sentiments complicats que tenen sa residencia en las regions del ánima imposibles d'explorar, en que lo mateix se hi descobreixen escorias, que perlas y diamants.»

«La diplomacia europea s'americana ab els continuos matrimonis de sos representants, ab fillas de opulents capitalistas americans. Podria citar noms de coneguts diplomatichs estrangers, casats ab americanas, ab las quals havían fet coneixensa durant lo temps en que residiren exercint sas funcions a Amèrica. La marina, ha seguit l'exemple de la diplomacia y per últim, no es estrany veurer fills d'antigas casas nobles europeas, anar a América per escullir esposa.»

«Convé fer present que respondre a una objecció que s'imposa al parlar de la costum dels Nort-americáns, de no donar *dot* a sas fillas, que tot aquest estol de americanas que venen a portar a Europa gèrmens de vida nova, contrahent matrimoni ab nobles, marins, diplomatichs etc., europeus, sont generalment fillas que ja gandeixen la part que'ls corresponia d'herencia de sos pares o antecessors o be noyas criadas en certa atmosfera de societat voluble, dintre la que contrahuen la malaltía moral anomenada *Suabisme*. Hi ha familias americanas, per exemple, que no han obtingut l'aculliment que esperaban dintre l'aristocracia de son pays, per lo que estiman com una revenja la introducció de una filla en la aristocracia de la vella Europa, revenja que bé val un sacrifici pecuniari. Y cosa estranya, s'ha observat que aquestas unions constituheixen matrimonis ditxosos, matrimonis que si'l seu primer impuls fou lo diner, venen a ser l'endemá del casament, matrimonis d'inclinació.»

«Quins son els efectes d'aquestas matrimonis en cada una de las riberas del Occeá Atlantich? En quant a la costa americana podém dir sense titubejar que aquest moviment, constituheix un empobriment, ja que la América, ve a privarse de lo que per ella ve a ser lo puntal de sa existencia, ve a privarse de sers humans que portan gran part de productes del treball de la generació precedent. Ab tot la América es d'una feconditat inagotable. L'amor y 'l treball de sos habitants, reparan sense parar las pérduas de sang y d'or que la vanitat els hi ocasiona.»

«En quant a la costa europea, tot son beneficis. Arriva ab aquestos matrimonis gent jove americana que rejoyeneix la rassa totalment, y al mateix temps grans capitals que, acumulantse en las mans de la vella aristocracia, imprimeixen una oscilació envers lo passat, que permet rconstituhir las fortunas territorials y per consecuencia l'influencia de la noblesa. L'aveniment fatal de las corrents democráticas se trova aixís retardat. Y aquest no es pas un dels exemples menys sorprenents dels jochs de la Providencia, ja que veyém que'ls capitals de la democracia americana, refluehixen vers la Europa, recullintlos mans interesadas en reconstituhir l'edifici que ab sos abusos provscá l'emigració dels fundadors primitius de aquestos capitals. Els puritans d'Escocia, fugiren de Europa

horroritzats per escapar a lo que ells anomenaven, *lo contagi romá*. Y aquí teniu com sas descendentas d'avuy dia, tornan avuy a Europa ab els capitals de sos avan passats per resucitar aquell anomenat *contagi*, fentlo resucitar del caliu mal apagat del passat.»

«Per una transició a la que pochi escriptors s'han pogut sustraurer, la qüestió del matrimoni porta de la má a tractar dels fills, dels nens americans, ja que'ls fills nascuts de matrimonis mixtes no'ns preocupan, perquè seguint la vida de sos pares, esdevenen perfectes europeus. En primer lloch devém dir que'ls *babys* americans costan en sos primers anys molt més que'ls petits europeus. Las preparacions antisepticas que alli sont necessarias aixís que naixen, lo compte del metxe, els de las didas y sobretot lo montatge de una *nursery* ben posada; suposan ja una petita fortuna. La habitació destinada al nascut y a la dida, la preparan en condicions especials. Res de pinturas ni papers a las parets. Estucats per tot, linoleum al pariment, y cortinas d'indiana per poguer rentarlas ab freqüencia. Demunt dels mobles, inmensas placas de vidre porque la netedat siga mes esquisita. L'habitació sempre es orientada al mitg-jorn, a fi de que hi entri'l sol á plé».

«Si las altres habitacions de la casa disfrutan de calefacció per medi calorífers, la *nursery*, te un gran escalfa panxas ab foch de llenya. La mare raramente proporciona sa llet al nen y si ho fá és parcialment. Als nens fins a desmamarlos se'ls proporciona llet pasteurizada, aixó és llet mitg esterilizada, molt nutritiva. Si en els intervals de la alimentació el fá'l rebech, se'l deixa cridar tan com vulga en son bressol, sense tocarlo ni canviarlo de posició. Cada mati se'ls pesa y cada mati se'ls banya en aygua calenta que gradualment se converteix en freda. May s'els posa volquers, ni se'ls hi cobreix lo cap. Tenen un bressol portatil ab el que las criaturas son transportadas de la *nursery* á ple aire. Las finestras de la habitació son overtas tota la nit, y's te com a vritat inconcusa que las criaturas nascudas a la primavera y que pasan els sis primers mesos de sa vida al sol y a ple ayre, esdevenen mes grassos y mes forts qu'els altres. May las criaturas americanas son portadas a coll com a Europa. Quan surten del bressol, se'ls posa á terra. Alli se'ls deixa arrossegar y rodolar fins que ells mateixos s'ensajan a posarse drets y provan de caminar. Els infants d'América, ignoran la dolsor dels besos dels pares y jamay un pare de familia, abraça al seu fill. Es més, fins trovan ridicola aquesra costum europea».

«Dos o tres anys d'aquet régim, son suficientes per fer d'una criatura americana una criatura que nosaltres tindriam per insoportable. Ni tantsols els pares provan de corretjir aquellas impetuositats. Interrompen conversacions dels pares per donar sas opinions; no menjan mes que lo que'ls hi plau, y fan lo que'ls hi ve bé en mitg d'una ignorancia gran. Sa inteligencia encar no ha sigut atormentada y aquesta situació'ls hi és favorable per adquirir els coneixements de cosas de la vida práctica.»

«Quant aquestas criaturas arriuan a la etat de cinch o sis anys, apareixen ab una precocitat extraordinaria y sorprenent y aquí vindrá a tom plessar dos o treshistorias de criaturas de gran precocitat. Lo petit Townsend tenia sis anys. Vingué ab sa familia a passar alguns dias a París, lligant deseguida amistat ab Jean-Pierre mon fill gran, noy també de sis anys. Enrahonavan com si fosin homes d'edat. Una tarde vaig interromprels la conversa per preguntar al petit Townsend, si volia venir a pasejar. Ell mirantme es-

tranyat va respondre. «Estimat senyor, ja veyeu que la conversa ab vostre fill no ha pas acabat. Jo no puch fer dos cosas a la vegada» Y vensut per la llògica, vaig inclinar-me devant aquesta rahó perentoria, creyent interiorment que Townsend no tenia ganas de sortir».

«Lo petit Dan a set anys acompanya a sa mare a bordo del Deutschland, que'ls condueix a Europa. La travesia atlantica és llarga y la mare de Dan és jove. S'aburreix y sosté frequents conversas ab un dels oficials de la escolta del princep Henrich de Prussia, que viatja en lo mateix trasatlantich. Un dia se'm acosta lo petit Dan, que s'ha guanyat mas simpatias y'm diu «Estimat amich, què penseu al veure a la meva mare parlar tan sovint y tantas estonas ab aquet alemany? No vos sembla en vritat, que perd *de contrôle* de sa dignitat?»

Per comprendre lo sabor d'aquest judici, és precis sapiguer que'ls Nort Americans fan del mot *contrôle* un ús que ratlla en l'abús. Ells l'emplean tantas vegadas com tenen necessitat d'expressar una idea de vigilancia, direcció o autoritat. Quan un banquer o bor-sista per apoderarse de un negoci, compra la majoria de las accions que la representan, se diu d'ell que intriga *le contrôle*. Per una evolució molt frequent en lo llenguatge americá, aquesta metàfora, poch a poch, s'ha introduhit desde la regió dels negocis, a la la regió dels sentiments. Així és, per exemple que una hermosa americana resolta a refusar las pretensions impacients d'un europeu, (y dihem europeu, porque'ls americans en qüestions de matrimoni son justament renomnats per sa paciència) li respondria molt finament. «No senyor, porque vos sabeu bé que no soch amiga de perdre mon propi *contrôle* (*my self contrôle*.) A América tothom *contrôle* alguna cosa. J Pierpont Morgan *contrôle* sas llinias de camins de ferro. La noya prospera a casarse, *contrôle* sa virtut y l'infant ajegut en lo bresol adquireix ja una idea abstracta del *contrôle*. S'aprén a se *contrôler* a si mateiex, desde que s'aprén a parlar.

«Quan un escolta com parlan un noyet o una nena americans, un s'imagina trovar-se devant d'un prodigi, devant d'un monstre de luciditat, devant d'un petit ser creat per la vida práctica, com Mozart per la música, y quan se visita'l Nort América se trova en tots els llavis infantils aquestas flors de precocitat, que donan a aquets esbossos humans, apariencia de criaturas adultas. Un se trova desconcertat devant de las criaturas americanas, a quinas s'arriva a consultar com se consulta a personas experimentadas».

«Com que'ls noys se *contrôlent* a si mateixos, ja no's creu ningú obligat a vigilarlos y se'ls deixa, especialment als noys, ab complerta llibertat, jugan, saltan se malmeten perquè no hi ha dupte que son insuficienment *contrôles*; pero ab tot no's planyen. Una criatura americana no plora may quan s'ha fet mal per sa culpa: plora quan no li donan lo que vol».

«Per acabar, una altre anecdota del petit Townsend. Sos pares en altre visita que feren a Paris prengueren habitacions al Elyseé-Palace-Hotel. Un matí vaig anar a visitarlos. Els pares de Townsend havian sortit y eran las set de la tarde, hora de dinar. Cuadrat devant d'un majestuós *maître d'hôtel*, mon petit amich Townsend, demana son dinar. Insisteix devant d'un plat favorit. «No vos ne descuideu, ja sabeu que m'agrada molt.» Y com me vegés entrar, s'aixecá de la taula y vá convidarme a dinar ab ell. «Mos pares encar no han tornat, vá dirme, per tant dinarem sense ells. Aixís apendrán a ser puntuals. «Ja hem dit que Townsend tenia sis anys!»

«Empró aquestas anécdotas quedarien incomplertes si refusesim posar entre ellas l'història d'un *enfant terrible*. No tenia més que nou anys. Sos pares havian convidat a sos amichs a una recepció en sos salons. Son fill s'havia ficat al cap vulgas no vulgas, assistirhi. Suplicacions; negativa formal. Lo día senyalat arriba. L'hora del convit s'apropa; aquell noy se'n va tranquilament a dormir. Passa la hora y ningú compareix. Estupefacció dels senyors de la casa, quins per últim varen adonarse de que en lo cuadro de timbres elèctrichs del portal, penjava una glassa negra. A América hi ha costum, quant hi ha un mort en una casa, de posar en lo botó del timbre de la porta o en el cuadro de timbres del carrer, una glassa negra si'l difunt es una persona major, blanch si és un jove o un ram de flors de cementiri, si és una noya, fins que'l mort surt de la casa. Els convidats vejeren el crespò y se'n tornaren.»

«Cap als dotze anys tot cambia. La exuberancia física que mostran els noys americans, serveix per resistir l'estudi. Aquell estudi es verdader trevall. No es que'ls hi obliguin, es que descobreixen la necessitat de ferho. En resúm, la primera virtut que allí s'esforsan en inculcar als noys, la virtut que conté totas les altres, es lo *self-control* moral y físich. Despüllant aquesta paraula de son sentit metafórich financier, y restituhintla a son veritable sentit filosófic, devem dir que lo primer que s'ensenya als noys nort-americans es lo domini de si mateixos, lo coronament de la cultura moral. Aixis se comprén com, quan aquestos noys, arriuan a ser homes, son talment mestres y dominadors de sas passions, dels que l'eminent psicólech M. Bourget ha pogut dir, que als americans els hi falta temperament y que si son virtuosos, es perquè comensan per no tenir tentacions.»

«Aquesta assimilació tan rápida del noy al home, produheix com a resultat y resultat inconvenient, el de destruhir poch a poch lo respecte y consideració del noy envers l'home fet, sino en essencia, al menys en sas manifestacions exteriors. Aixis es que nostres orelles llatins, se sorprenen en gran manera ab las espressions familiars que emplean en lo Nort-América els fills, per designar son pare.»

«La espressió mes comuna es la de «*the old man*» *vell senyor*, ó be la de «*the governor*» *lo governador*. Ab tot podém ben bé assegurar, que la mare americana escapa a la familiaritat d'aquestas designacions y aquesta afirmació, resúm tot lo que en quant al respecte que li profesan els fills, podrian dir. Después d'haver sigut aquestas mares las flors de la rassa americana, esdevenen mares augustas y conservadoras. Hi ha quelcom que con mou en la transformació d'aquesta criatura que conjura els perills del *flirt*, ab ajuda d'aquesta fórmula nacional, murmurada a través del evori de sas dens blanques: «*J'ai le contrôle de moi même, en une sorte de eybêlle qui trasmet aux generations futures le flambeau vigoureux et fécond des generations passés. Ce flambeau est toujours aussi brillant et aussi brulant que lorsqu'il vint se raviver au contact des immensités vierges du continent americain, après s'être allumé au pur foyer du christianisme.*»

Ab aquest paragraf tan brillant, acaba'l capital que hem transcrit. Recomaném al que vulga enterarse de la manera de viurer del poble cap devanter de la civilisació contemporánea, que no deixi d'estudiar la obra de Lazare Weiller.

RAFEL GAY Y DE MONTELLA.

ASPIRACIÓ

*Fermats a la Terra com pobres colomas
D'aleta axalada, no podem volar
Y sols mos arriban desiare els aromas
Qu'escampan en l'aire los vents de la mar.*

*La nostra gabieta de ferro i daurada,
¡Qu'estreta! ¡que trista, que dura mos es!
Amb lócos impulsos d'alsar la volada
Pretením, a voltas, podê alsarla en pes.*

*Mes ¡ay! que sos ferros mos rompen las alas
Y apar qu'el coratje y la vida mos falt
Y lluny quedan sempre la mar amb sas calas
Y el cè', las estrellas y el sol allá dalt!*

EMILIA SUREDA.

El pas de l'animeta

*Tothom enrahonava,
tothom ha callat
—y petita, diminuta,
l'animeta callada ha passat.*

*Tothom l'ha sentida,
ningú n'ha parlat,
sols el llum, solitari ha oscilat.....
—y petita, diminuta,
l'animeta callada ha passat.*

c. PLANAS Y FONT.

Folk-lore

Jochs de l'infantesa

(Discurs prés taquigràficament)

Havent-se'm demanat que dongués una conferencia al ingressar en l'«Academia Taquigràfica,» ab una insistencia, qu'era fer-me massa honor, l'agrahiment al favor rebut va fer dir-me que sí y després vaig trovar-me ab falta de forsas per cumplir ma promesa.

¿Que puch dir'ls-hi jo que'ls pugui interessar ab els meus pochhs anys y'ls meus escassos coneixements?

Com considero fora de lloch anar extractat conceptes dels llibres per fer-ne un enfilall y exposarlo a la distingida concurrencia que m'escolta, he optat per fer algunas consideracions sobre lo únich qu'he apres que jo hi hagi pogut aportar la meva observació personal. 'M refereixo al Folk-lore; práctica y expansió qu'acompanya a tots els actes de la nostra vida, sense donar'ns-en compte.

Peró per lo mateix que'l Folk-lore es tan extens y jo'm proposo molestarlos el menor temps possible, 'm concretaré a fer petitas observacions respecte a un tema que sent important y d'actualitat sempre, no calen aptituts especials per tractar-lo. Per aixó he escullit el que s'anuncia senzillament aixís: «*Jochs de l'infantesa.*»

* * *

Hi ha Folk-lore d'ensá qu'hi ha costums y llenguatge o sigui desde l'época mes llunyana: perque Folk-lore vol dir ensenyansa o saver del poble que la tradició va perpetuant de pares a fills pe'l sigles dels sigles, ab las alteracions consegüents, pero subsistent sempre'l fons primitiu, que serveix ara, per estudiar las creencias, costums y organizació social d'épocas tan reculadas, que no han deixat vestigis per poguer-se apreciar degudament; a lo mes, algún tros d'arma que es lo que's denomina *pedra de llamp* generalment y pedras grossas plantadas o apilotadas d'una manera extranya en llochs esbarriats, sobre qual origen y usos no s'arriuan a posar may d'acort 'ls arqueólechs. Pero l'estudi del Folk-lore propiament, es de quatre dias; aquet nom meteix es anglo-saxó y'l va donar l'any 1846 en William J. Thomas, havent-se conreuat d'allavores ensá ab éxit sempre creixent per tot arreu, dedicant-s'hi sobre tot filólechs y mitólechs de gran anomenada; mentres els músichs, els poetas y'ls artistas en general s'han anat inspirant en els temas populars, tirant a recó bona part de classicisme amanerat y encarquerament académich, per entregar-se a una gran expansió tota ingenuitat, arrancada de la mateixa vida que portém y de qual escenari tots ne som actors.

Mon respectat y benvolgut professor Sr. Serra y Pagès ab una frase curta, posa de relleu l'importancia del Folk-lore, diu: «El Folk-lore es la tradició d'un poble y l'estudiar aquell, es fer reviure l'ànima d'aquet.»

No s'ha pas de dir res més: tots 'ns estimem la patria sigui la gran, sigui la *xica* (y valgui 'l castellanisme); donchs bé: ¿hi ha tasca mes afalaguera que donar vida a la terra que'ns ha vist neixer?

D'un modo indirecte 'ns dona idea 'l gran poeta sevillá G. A. Becquer en sas hermosas composicions «Cartas desde mi celda» de l'importancia que te'l Folk-lore diu: «No pueden ustedes figurarse el botín de ideas é impresiones que para enriquecer la imaginación he recogido en esta vuelta por un país virgen aún y refractario á las innovaciones civilizadoras. Al volver al monasterio después de haberme detenido aquí para recoger una tradición oscura de boca de una aldeana, allá para apuntar los fabulosos datos sobre el origen de un lugar ó la fundación de un castillo, trazar ligeramente con el lápiz el contorno de una casuca medio árabe, medio bizantina, un recuerdo de costumbres ó un tipo perfecto de los habitantes, no he podido menos de recordar el antiguo y manoseado símil de las abejas que andan revoloteando de flor en flor y vuelven á sus colmenas cargadas de miel. Los escritores y los artistas debían con frecuencia hacer algo de esto mismo. Sólo así podríamos recoger la última palabra de una época que se vá, de la que sólo quedan hoy algunos rastros en los más apartados rincones de nuestras provincias y de la que apenas restará mañana un recuerdo confuso.»

Becquer no sabia fixament lo qu'era Folk-lore, pero'l sentía; y tant es aixís, que molts de sos escrits no son mes que llegendas apresas a la vora de la llar y després ataviadas ab l'hermós ropatje de sa poderosa y meridional imaginació.

Y fins la mateixa Fernán Caballero es en certa manera un aplegadora de Folk-lore; llegiu sas obras y especialment la titulada «La familia de Albareda» y allí hi veureu las costums andalusas retratadas y acompanyadas ensemps de cansóns, refranys, acudits y llegendas populars.

Y ocupant-nos de recullidors de Folk-lore hem d'esmentar als catalans. En Milá y Fontanals qu'ha aplegat a centenars de cansóns populars ab son «Romancerillo catalán»; En Marián Aguiló qu'es el que mes en va aplegar, publicant no mes un volúm de cansons perque la mort li va interrompre la tasca; En Pelay Briz coleccionador de las endevinallas y de las cansóns populars catalanas; En Maspóns y Labrós autor de quatre volúms de rondallas y un de cansonetas infantils; En Cels Gomis coleccionador de «La Lluna segóns els pobles», «Lo llamp y'ls temporals», «Metereología, Agricultura y Botánica populars»; En Cortils y Vieta autor de l'«Ethología de Blanes»; Agna de Vallaura ab sas tradiccions relligiosas; Mossen Alcover qu'ha publicat tres volúms de rondallas mallorquines y l'obra constará d'altres tres; y en fi una munió d'autors qu'han coleccionat llegendas, tradiccions y especialment cansóns y refráns entre'ls qu'he de citar a n'En Bertran y Brós, Alió, Gay, Tort y Daniel, Vidal y Valenciano, Arabía y Solanas, Almirall, Farnés, Llagostera, Bulbena, Mossen Font, Miró, Capmany y tants d'altres com han enriquit la literatura popular catalana.

Un cop dit quelcom de lo qu'es el Folk-lore, aném a tractar d'una de sas branca, dels jochs de las criaturas. L'infantesa sempre es hermosa, sempre'ns alegre y pot ser quant un infantó'ns fa mes goig es quant juga. Si veyém una criatura massa quieta, lo primer que se'ns acut, es preguntar si está malalta; perque sembla que a l'infantesa'l joch y la salut 's donan la má.

Entenem per joch, un exercici físich, intelectual o mixte, que s'executa per esbarjo del esperit. Encare que'ls grans també juguém, no's poden fixar 'ls límits de nostres jochs y'ls dels petits; sols podém dir que'ls nostres tenen un caracter mes sedentari, mentres que'ls dels nens, son mes moguts y sollorosos y s'explica perfectament: 'ls petits senten en son interior, onadas de vida qu'estimulan al sistema nirviós: el cos els hi demana moviment per equilibrar sas funcions vitals y l'escassa potencia cerebral que tenen y per aixó sont els seus jochs de gran exercici físich.

En els jochs fins hi veyém l'objectiu de la vida; per aixó diu l'esmentat Sr. Serra y Pagés, qu'«una criatura de bolquers que no mes viu la vida vegetativa, es el punt de »neixement d'un ángul quinas líneas 'ns representan 'ls dos sexes: a mida que l'infantó »va creixent y té consciencia de sí mateix, s'en adona de lo que'l volta, sas facultats »anímicas aixamplan llur esfera d'acció y'l sexe ab sas diferencias morals y intellectuals »fa que divergeixi cada vegada més l'home de la dona.»

«Y en conseqüencia, la nena qu'arribará a ser mare, qu'ha de disposar y governar »la casa qu'ha de ser tota tendresa y bondat; qu'en son cor han de minar l'amor y'l ca- »rinyo, la veyém jugar a *papás y mamás*; fent 'l dinar, cuydant ab ànhel de sas joguinas »y sobre tot de la nina, a qui fa vestidets, ab qui conversa com si la nina la pogués »entendre y a qui canta tendras cansonetas tot bresant-la amorosament, etc. En cambi'l »nen qu'ha de ser home, qu'ha de bregar constantment per la vida; qu'ha de predominar »en ell la forsa y l'energía y que per consegüent li falta l'inmens tresor de sentiment »que té la dona 'l veyém jugá a *cavall fort*, a *saltar y parar*, a *rescats*, etc., y engalanar- »se ab un ros y una espasa, mentres arrossega un cavall que s'estima com la noyeta a la »seva nina.»

El Folk-lore té diferentas aplicacions en la vida infantil: de vegadas per fer el raro no volém menjar y ab santa paciencia nostra mare va dient-nos per fer-nos obrir la boca:

Titeta pon
pon un cucó
pe'l nené
per dinar
per sopar
¡nyany, nyany!

Aitres vegadas per fer-nos saltar y picar de mans 'ns dihuen:

Ball manetas
pica manetas
pícalas tu
que las tens boniquetas.

Y si per cas estan massa aixeribits y no volen adormir-se se'ls hi canta:

Ninch, nonch,
las campanas de Salou
tocan a mort
y fan ninch, nonch.

o bé:

La son, son se n'es anada
Deu li dó bona tornada
qu'ara mateix será aquí
dessota d'aquet coixí.

Pe'l contrari si la son 'ls atormenta y fins ploran per despullar-los se'ls entreté dient-los-hi:

Ma trencada
Ma trencada
pega bofetada.

o bé:

Ma morta
ma morta
pega't forta.

Y observi's que perque sigui fácil d'apendre y siguin mes escayents tots aquets versos, 's diuhen ab una modulació especial; es a dir 's cantan; y aixís cantant la quitxalleta ho apren tot. Aixís celebra las festas y quant s'acosta carnestoltas, se'ls sent cantar ab alegría:

Carnestoltas quinze voltas
y Nadal de mes a mes
cada dia fossin festas
la Quaresma may vingués.

Per Sant Antoni.

Sant Antoni va pe'l mar
ab una campaneta al costat;
la campaneta fa ninch, ninch,
tots 'ls peixos van sortint;
ja'n surt un de gros, gros
que se'l mira com un gos;
ja'n surt un de mitjá
que se'l mira com un cá;
com un cá, com un gos
com un *perro, perro, perro*,
com un cá, com un gos,
com un *perro* rabiós.

Diumenge de Rams, cantan a dins del temple mentres esperan la benedicció:

El ram, el ram
el ram de la Passió.

Obriu, obriu que volém entrar
a las portas de l'Iglesia
hi venen bacallá.
Santa Madalena
porta la cadena
per lligar al dimoni
¡visca Sant Antoni!

En temps de professons se'ls sent cantar tot alegres devant dels gegants:

El gegant del Pí
ara balla, ara balla
el gegant del Pí
ara balla pe'l camí.

ó bé:

La tintina dels gegants
ara passa, ara passa
la tintina dels gegants
ara passa pe'l devant

Dijous Sant, corren ab massas pe'l carrer cantant:

Santa María nova
trenca la cassola
Santa María Vella
trenca l' escudella.

Y per Nadal tenen un gran repertori de cansonetas que si bé son també propias dels grans, las cantan ells ab afalagador afany.

Dins del esperit senzill y ignoscent dels petits, també hi entra el fel humá y revelantse ja homes, satirisan y's burlan a la seva manera de llurs iguals. Aixís si una criatura camina fent tintinas, sentireu qu'ls companys li cantan:

Ara balla'l sacco de palla
ab el marit la dona y canalla.

Si una nena s'enfada ab una altre lo primer que se li acut es cantarli:

Lletja fumada
cap d'arengada
coixa d'un peu
a ca la Cinteta (per exemple) la trovareu.

Per satirisar a una criatura mimada que la planyin massa, cantan:

Ploreu, ploreu ninetas
que'l burro está malalt;
té mal a las potetas
y'l ventre li fa mal.
No pot menjar cibada,
sino pinyons pelats;
no pot dormir al estable
sino en coixins daurats.

Si una criatura ha prés alguna cosa a una altre aquesta li canta:

La lladreta del Poble-Nou
cada día roba un ou
cada día una pesseta;
qui vol veure la lladreta?

Altres vegadas y aixó també ho solen fer els grans, posan qualsevol cosa a sobre d'una criatura y si no s'en adona, li cantan:

Tinch un burro tant valent
porta la càrrega, porta la càrrega
tinch un burro tant valent
porta la càrrega y no s'en sent.

Per enganyarse mútuament, tenen una pila de frasses com per exemple:

— ¿Com te dius? Miranius.
— ¿Com te deyas? Miraneyas.
— Digas a ton pare que t'estiri
un pam las orellas.
— Digali tú, que te les farà
mes vermellas.
Dígali tú, que tot será hú.

ó aquesta altre:

— ¿Quants anys tens?
Set y las dents y la barba a sota

ó bé:

— Ahir's va calar foch
— ¿Ahont?
— A las butxacas del senyor Ramón,

y tantas otras que's clar resultan insignificants

El temps influeix molt en l'ànim dels petits y tant que si veuen sortir el sol cantan desseguida.

Sol, solet
vina'm a veure
vina'm a veure,
sol, solet
vina'm a veure
que tich fret.

Quant plou y neva:

Pastoret ¿d'on vens?
De la montanya, de la montanya
Pastoret ¿d'on vens?
De la montanya
de veurer el temps
¡Ay quin temps que fá!
Plou y neva, plou y neva
¡Ay quin temps que fá!
Plou y neva y nevará

Quant plovent vehuen raigs de sol:

Plou y fa sol
las bruixas se pentinan
Plou y fa sol
las bruixas portan dol.

Quant vehuen la lluna:

La lluna
la pruna
vestida de dol
son pare la crida
sa mare la vol

A aquesta cansoneta en Bartrina hi fa duas observacions: en primer lloch, no es la *pruna* sino la bruna o sigui la *morena*; y en segon lloch aquesta cansoneta tan senzilla es ni mes ni menos que l'explicació del eclipse: de manera qu'á la lluna plena de sombra (vestida de dol) son pare (el Sol) la crida y sa mare (la Terra) la vol.

Els jochs propiament dits, son de *sport*, de càlcul y combinats o mixtes.

De sport n'hi han molts sobre tot pe'ls noys entre ells hi han: caball fort, rescats, saltar y parar, romamí-romamá, la ratlleta etc.

Com a joch propi de nens y nenas es pot citar el joch a *fet*, qu'encara que no's fassi mes que correr, es curiós el modo que s'conta per sapiguer a qui li toca amagar. Entre altres composicions es poden citar aquestes:

Dalt del cotxe hi ha una nina,
qu'en repica'ls cascabells.
Trenta, quaranta,
l'admetlla amarganta,
'l pinyol madur,
vesten tú.
Si tu t'en vas,
leri, leri, leri
si tu t'en vas,
leri, leri, lás.

Aquesta altre:

Una plata d'enciam
ben amanida, ben amanida
una plata d'enciam
ben amanida ab oli y sal.
Sucarém un tros de pa
pe'l qui toqui, pé'l qui toqui
sucarém un tros de pa
pe'l qui toqui aná a amagar.

Altre:

Al carrer del Portal Nou
hi ha un pintó y una pintora
qu'en pintavan sant Joan;
vesten tú qu'ets la mes gran.

També diuhen segons l'interpretació que hi dona En Farnés:

Por a mí'm dona,
qu'assaltin la torra;
els moros vindrán
t'agafarán á tú y a tú,
Margarideta
vesten tú, tota soleta.

El joch pot ser més característich de las nenas, es el rotlló ahont hi cantan composicions variadas com son:

Quant jo'm posava la cotilleta
jo'm feya ¡ay!

tots son gent de la trampolina,
la trina, trina,
la trina tró,
el barret d'aquet senyor
qu'ara pasa pe'l cantó
tant bonich y tant bufó
¡tira buixó! ¡tira buixó!

—
Al carrer del Vidre
hi plantan una oliva,
fresca y polida
polida com un sol,
será la mare Verge
si'l Fill del Rey ho vol.
Ja'n tocan a la marxa
qu'el Rey ha de marxar;
la pobre Marieta,
no fa sino plorar.
No ploris Marieta
que *luego* será aquí
t'en portará unas joyas
de seda y carmesí,
Joya sobre joya,
coral sobre coral,
al cap de la Marieta
la corona reyal.
Al mitj de la corona
un ramellet de flors,
per ferne una abressada
al seu marit y espós.

—
Un pare y una mare,
galindon, galindon, galindeta;
un pare y una mare,
no'n tenen sino a mí.
Me fan anar a l'*escuela*
galindon, galindon, galindeta;
me fan anar a l'*escuela*,
a aprendre de llegir.
El mestre que m'ensenya,
galindon, galindon, galindeta;
el mestre que m'ensenya,

s'ha enamorat de mí.
'M diu a l'orelleta,
galindon, galindon, galindeta;
'm diu a la orelleta,
nena ¿t vols casar ab mí?
Soch massa petiteta,
galindon, galindon, galindeta;
soch massa petiteta,
no podria servir.
No podria servir.

—
Una ovella n'hi ha'l corral,
la pastora, la pastora,
una ovella n'hi ha'l corral,
la pastora general.
Surti vosté, senyora Marieta,
surti vosté, senyora del café.
Mireu com salta,
mireu com balla;
ja ha saltat, ja ha ballat,
que s'en torni al seu costat.

—
La sardana de l'avellana
pica de peus
y balla de gana.

—
La sardana d'en Ripoll
mata la pussa
y deixa'l-poll.

—
Ollas, ollas de vi blanch,
totas son plenas de fanch;
de fanch y de maduixa
tira la caduixa
qui se girará
la senyora *fulana* será.

Tenen també las nenas l'hermós joch «La conversa del rey moro» qu'es aquell, que posadas en reglera las que jugan, n'hi ha una que fa de mare y una altra que figura un enviat del rey moro y entre las duas diuhen el següent diálech:

—Un, dos, tres.
Tres passos n'he fet en terra
no se'l rey si'm dirá res,

vinch de part de la comptesa
 la comptesa del rey moro:
 «De las tres hijas que tiene
 »si me quiere dar la una.»
 —«Si las tengo ó no las tengo
 »no las tengo para dar,
 »que del pan que yo he comido
 »ellas también comerán.»
 —Jo m'en vaig molt descontenta
 cap al *palacio* del rey.
 —Torni, torni escudera,
 la més maca li daré:
 la més maca y la més linda
 la més linda del roser.
 —Jo per are'm prenc aquesta
 per esposa y per muller.
 —Jo li suplico escudera,
 que me la governi bé.
 —Estará ben gobernada,
 en cadira d'or sentada,
 dormirá als brassos del rey,
 ¡adios perla y clavell!

Es a dir, una acció dramática enterament desenrotllada obeint a la tradició viventa en tants llocs d'Espanya, qu'es la del *tribut de las donzellas* imposat pe'ls moros vencedors y qu'el celebrat novelista Pin y Soler atribueix al temps de Jofre'l Pilós. No es l'únic joch que fa referencia a las depredacions dels moros; com he dit ja, al citar algun exemple dels jochs o cansonetas per veure qui tocará amagar per jugar a *fet*, molt sovint es diu, ben malament per cert, aquell que comensa ab el: «Poma midora» es a dir: «Por á mí'm dona» etc., que no es altre que'l recort de las torras en peu encara avuy en día en la costa, construïdas per refugi dels cristians que's trobavan pe'l camp, al veure's sobtats pe'ls barcos dels piratas moros que venían a fer *razzias* de gent enduent-se'ls desseguida cap a la seva terra.

N'hi han d'altres com son: sants, gerras, cebas, sintas, etc., que son veritables jochs de *sport*.

Com a jochs de càlcul, també se'n poden citar molts: el senzill, *volan volan*, que tant entreté á las criaturas; tots els jochs de penyoras infantills, com *el soldadet*, *els noms*, que consisteix en avenirse tots els que jugan á dir un nom que se'l reparteixen en sílabas: a una senyal convinguda, dihuen a un plegat cada hu sa sílaba y pe'l conjunt l'altre ha de endevinar el nom qu'han dit, perque si no, paga penyora; de joch literari's poden calificar las *endevinallas*, que varían desde la més senzilla per exemple:

Endevina, endevinalla
 quin es l'animal que pon en palla.

fins la forma un xich enredada com es aquesta:

Encara'l pare no es nat
que'l fill ja corre pe'l terrat,

y totas plegadas no son res mes que jochs de càlcul que desvetllan bona cosa'l raciocini infantil; com es també molt enginyós el joch d'apurar las lletras ó sigui aquell qu'al ser un preguntat depressa y corrents ab la frase:

—«Ha vingut un barco carregat de...» s'ha de contestar immediatament un objecte que comensi per A fins qu'un no ho encerti y paga penyora cambiantse allavoras l'inicial ab una B y avans y aixís succesivament.

Com a jochs mixtos, es poden anomenar: *l'anell picapedrell, els quatre cantons, la fet a la galindayna, els jochs de pilota, balas, cartrons*, etc., perque a tots hi ha part de càlcul y moviment.

El Folk-lore dona a las criaturas las primeras lliçons instinctivas; las hi desperta l'intel·ligencia y'ls desplega la rahó infiltrant-las-hi las primeras y principals nocions de las cosas. Una criatura que tal contant sos ditets vagi dient:

Quinze son quinze
quinze quinze, quinze
quinze son quinze
quinze quinze son

y's fixa qu'efectivament contant tres vegadas'ls cinch dits de sa maneta resultan quinze, dedueix que tres vegadas cinch fan quinze; aquets procediments mirats superficialment no semblan rés, pero rumiant-ho s'ha de reconéixer qu'ensenyan las primeras cosas y dona llum a una inteligencia ahont tot era fosc. Equival y te tant o més mérit, qu'una persona ilustrada compregui un problema científich.

Hi ha mares que trovan ordinari que sos fills cantin lo que cantan las criaturas de carrer; es veritat que s'hi aprenen molts desvergonyiments, pero aquí entra'l bon criteri y autoritat de la mare, perque sos fills aprenguin lo popular, no lo populatxer.

A causa d'aixó, el Folk-lore infantil's pert de dia en dia; s'ensenya a las criaturas cosas que res li diuen al cor; sa ingenua expontaneitat es empresonada per un ridicul convencionalisme social y'ls privan d'aprendre cansons, rondallas etc., que segurament involucradas ab ellas las hi portan infinitat de nocions qu'han de fer desvetllar sas facultats anímicas. Convé, donchs estudiar y conservar'l Folk-lore y sobre tot convé a las senyoretas perque al constituir familia eduquin a sos fills segons la tradició de la terra, 'ls sapigan despertar convenientment la rahó y'ls acostumin a estimar lo de casa que no es pas poch.

Temo ser pesada y he d'acabar ja, fent per ultim una observació als que senten entusiasme per la Taquígrafia. Per arribar a escriure ab una mica de velocitat, cal bastanta práctica com es natural; y prou sovint no se sab com fer-la. Donchs en el Folk-lore jo hi veig un camp inmens y productiu, que de passada qu'un se va ensinistrant, fa aplech de cosas interessantíssimas, que cada dia's van perdent; y en cada adagi, rondalla, can-

só, joch o llegenda que s'extingeix, se trenca una anella de la cadena de la nostra historia y de la nostra tradició.

Per altre part, el Folk-lore s'arreplega per tot arreu; pe'l camp y per la ciutat; a marina y a montanya y si bé es veritat que'ls grans núcleos urbans sembla que desdenyan la poesia del poble, a dins de cada casa sempre hi ha l'avi carinyós que trova gust en contar lo que feya y lo que deya quant era noy, o la minyona que's complau en evocar'l recort de'l seu poblet ahont ha deixat'ls afectes.

Y per aixó es que tinch més carinyo a la Taquigrafia; que'm sembla veure-hi un misteriós enllás entre aquesta manifestació portentosa del pogrés y l'expressió més ingénua de l'ànima humana.

He dit.

MARÍA BALDÓ.

El cacic de Sant Martí

I

El mestre d'aquell poble, el senyor Miquel—que li deia tota la gent—era un home sec, ni alt ni bax, d'ulls d'un blau perdut, nas de badius amples, boca llarga, pél una mica tirant a blanc i estirat; caminava lleugerament inclinat i remenant un bastó de canya americana en sa dreta, am la esquerra aferrada a la solapa de son gec, poc o molt estantís, o bé sostenint un cigarret qu'aprofitava fins que'ls dits se li cremaven; tenia la rialla de bonhomía als llabis, que li esqueia d'allò més, i la mirada bellugosa, però sense segones intencions.

El cacic, en Miqueló, propietari de bossa fornida, el que rebia més cartes i periódics del poble, sobre tot en époques d'eleccions, era un senyor barbut, que passaba de la quarantena, curt d'estatura, viu de geni, que en un dir *Jesús* trobava manyes per a posar el jou a n-el pagés més reconcentrat, generós a tongades, a tongades tacany i esquerp, d'ulls de color negre, cames curtes, grassonet, de veu de xantre, nas de dalla, boca regular, somriure postís i caminar pausat; home capás de fer construir una carretera per a empleiar-hi un parell de protegits seus, i de retirar-se mitj any als deserts de la Tebaida, per a que'l Rector el mirés am bons ulls; que mai s'embranchava en partits radicals, ni posava molsa en cap ideial polític, ni deia selvatges a tots els veíns, ni parlava mal de tots els capellans, ni critiquejava a tot l'ajuntament, ni fumava puros a tot drap, ni gastava barret, com podía fer-ho, sinó en les grans ocasions i per les festes de guardar.

En questions polítiques no divagava pas tant el mestre; no obstant era tingut per home d'*empenyo* i que, tossut a la seva, sabia arrocegar bon nombre de vots, axó sí, segons deia ell, am lleialtat i per qué convé qu'un-hom treballi per la causa. Axó fou el motiu de que 'l cacic, a qui anava d'allò més bé el portar la batuta, l'apuntés en el llibre vert. Tot lo que el cacic tenia de cúbica el mestre poseía de franquesa i bona intenció. Era forsa enllustrat, llegia *Las Noticias*, i repassava la Retórica a ratos perduts, i, se-

gons constava en una especie de proclama en lletres d'impremta qu'escampá pel poble al entrar-hi de mestre, «su aspiración suprema era el enseñar, educar, redimir á las almas del infamante yugo de la ignorancia y salvagismo.» Però si val a dir la veritat,ancar l'atreien una mica més qu'axó, les perdius, les llebres, la farum d'impremta i les ratlles curtes, qu'entre altres flaqueses també tenia la de compondre versos. Axís es que, pare d'un fill prou gran i capás de sostenir el bast de l'estudi d'un poblet, no solía mirar prim en l'assistir personalment a l'aula, ont no s'acostava sinó de tant en tant per a donar fé de vida de mestre i fer alguna manyaga al marrec més rexinxolat de la colla. Aquest incumpliment del deber professional, va caure perfectament al senyor Gaspar, que s'hi agafá, a la callada, com un negat amb un ferro ruent, per a jugar una mala partida al pobre mestre, qui, sense pensar mal de ningú, ofería sa amistat a n-aquell mala-inxa del cacic i senyor de Sant Martí. Es formá expedient a ne l'infelis del senyor Miquel, i al cap d'un any es trobava sense sou ni empléu, sense ofici ni benefici, amb un noi i una noia ja de prou edat per no guanyar una malla i tenir una gana com un gobern, i amb una senyora que mirava amb uns ulls més seductors els palpissos de xai de la carnicería, que la cara del seu marit, tot amor, sí... però tot miseria...

I el senyor Miquel ja no pensá en teoríes més ó menys arriscades; ja no pensá en retóriques ni en periódics; ja no's sentí devorat per la fam de redimir a la juvenesa de les grapes de la ignorancia: solsament es remenava en son cervell sa terrible desgracia i la imatge del causant de sa miseria que per referencies tot seguit averiguá. I desd'aquella dia la casa del cacic del poble queda marcada fondament en la transvalsada i impresionable imaginació del malhaurat mestre i son esguart ovirava arréu l'ombra tétrica d'un home de rialla forsada, d'una rialla que xiulava en ses orelles com una empenta desbriada de tramontana, com una fressa de baluern diabólic que li martillejava l'ánima encesa, am dexos de venjansa assolida i aclaparadora!

II

Ressoná dintre la pineda un fort espetec i s'enlairava magestuosament una fumarola atapaida i de color cendrós. El senyor Miquel aleshores passava per la carretera que voreja el bosc per un costat; aquell home, de vista enclotada i rodejats els ulls d'un cerdeblavós, la cara més escanyolida que de costum, el barret endarrera, surtint-li pel davant un munyoc de cabells, somogut per aquell tir com un cá llebrer, apretá el pas, i's ficá bosc endins fins a topar-se a l'altra banda de la pineda trencada en sec per un avenc fondo, amb un cassador que triomfant sospesava un bonic conill, qu'acabava de ferir i que treia de la boca del gos que remenant la cua llepava la sanc que regalimava de la bestiola morta. Fins a serli ben aprop el sobrevingut, el cassador ataleiat no s'adoná de sa presencia. Axís que li fitá aquella mirada tan penetrant, sospitá quelcom ecstraordinari. Mes era home de táctica, i calia palpar el terror abans de pendre una resolució franca. Procurá que sa veu sonés sens afectació i enraoná calmosament:

—Home, vos per aquí? Miréu quina bestiola.

El mestre, guaitant-se al cassador:

—Llástima que jo no'n tingui de diners per gastar-los en tiros. En demés, no vinc precisament per contemplar vostres habilitats. Hauriem d'enrahonar.

—Ja ho estem fent; però cargolemhi el cigarret; no us sembla?

I es tragué la petaca, boi posant la escopeta cim d'una mata grossa, aprop seu.

—No teniu pas cerilles? Fuméu, sant cristiá, fuméu.

—Grans mercés: no estic per tabaco. Suposo qu'us recordaréu d'un deute qu'am mi teniu.

—Jo, deute?

—No sé si m'entenéu.

—Prou, sant cristiá, prou. Us han fet veure garses per perdius. Calma, que us erréu de casa.

—Voléu dir? Em sembla que truco am seguritat. La proba.

I en la galta del senyor Miqueló caigué una terrible bofetada.

Aleshores comensá una lluita esgarrifosa. En Miqueló agafá la escopeta, però el mestre que se li havia abrahonat com un lleó, d'una revolada li tirá l'arma un trós lluny.

Aquells dos homes, folls, petant-los-hi les dents, els rostres flamejants, caigueren en terra estretament lligats am sos brassos que cruxien fent esforços atléticos. El mestre pogué posar, en un rapte de rabia suprema, els genolls demunt el pit d'en Miqueló desampellegant-se de sos brassos, i amb una empenta decissiva llensá son cos un pas lluny; i aquell cós destrompassá el caire del avenc qu'al peu dels combatents es bada-va; i a mentres el mestre, penedit, allargava els brassos per aussiliar a son enemic desgraciat, s'oia del fons de l'avenc el *crac* d'un crani que s'esberlava al cim d'una roca cantelluda.....

El mestre s'alsá resoltament; a grans gambades es dirigí vers el poble qu'ostentava, aprop ses cases rónegues, tenint per capsalera un cel blau, acaronat d'una llum alegroia de mitj-día. Fora del bosc de pins, es topá amb un pagés que li preguntá:

—A hont va tan decidit?

—He mort un home; em vaig a presentar a la justícia. Sense volguer he fet una obra bona.

El pagés es plantá a corre carretera enllá, ravent com si un ezcércit de dimonis l'empaités.

FRANCISCO VIVER.

FLORS

Arrivavan tebionas y suaus las ratxas de la marinada estriant a flochs puríssims l'argentada broma sospesa en lo blau celatje: la vella pomera brandava acompassadament son brancám rovellat, gronxolant ufanosa'ls atapahits pomells de primavera, y las flors despresas volejaban y queyan demunt la Nauja, lliscant per son cap, fregant sas galtes esgroguehidas y rodalant per sa falda, estcnent, arreu, un mantell de vida al vol de la pobra malalta.

* * *

Feya tot justament un any que estava d'aquella manera, la pobra Nauja, l'avia de casa. Un dematí voltada, com de costum, per la maynada, va eixir fins al llenyer á cercar un grapat de brostas, quan de sopte se sentí presa d'un estrany esvahiment y amparantse en la paret de la llissa aná lliscant fins aclofarse a terra entre boscalls y pinassa, ab los ulls esveradament fixos, la boca torta y babosa y la cara congestionada... La reculliren com morta y... be n'hi probaren de remeys... tot fou en vá. Ab prous feynas barbotejá alguna paraula que no's compregué, passaren dias y encara que va referse un xich, ni li torná la paraula ni son cos tingué may més sosteniment.

Sort que anavam de cara al bon temps.

Desde llavors comensá per ella una vida de passivitat. L'aconduhían com convenia, peixentla com un infant de bolqués, cercantli'l lloch més arreerat ahont la portaban a pes de brassos. En fent bo l'hauríau trobada gayre be sempre desota la vella pomera aseguda en una cadira baixa, caiguts los brassos demunt la falda, movent ab prous trevalls un xich la ma esquerra, fixo l'esguart, entelat y vidriós, relluhint feblement dessota aquell front descolorit fundament solcat y tapat a trossos pels blancalls de las grenyas escapadas del negre mocador mal nuat al cap, inmóvil, encarquerada, hierática... semblava morta.

¡Pobra Nauja!... aváns tan trafeguda, feynassera y endressada, donant cap a tot, com si'ls anys no pesessin demunt sas airoas espatllas, tan alegre y falaguera... fou tornada igual que la soca ahont se recalsaba... com si gaudís una bestreta del repós etern.

Passaren dias y'ls blats cimbregant sas tijas s'uniren en estretas abressadas gronxolantse en onadas de verdor y refrechs d'arestas. Més tart enrossits a la bullenta alenada de Juliol caigueren arranats apilotantse en gavellas, y com cada any las bladeras cruixiren ab son balandreitj, garbejant curulladas cap a l'era assoleyada y altre cop ressoná'l cant del euguasser avisant ab la punta de la tralla'l bestiar ensopit, volta que voltarás per aquell mar de palla ressecada aixecant boirina de polsim daurat, esmunyintse a dolls la xexa y escampantse demunt las llosas caldejadas y altre cop la mesura raja aquell be de Deu afanyant ab tanta suada... pro la Nauja no apareí'ls apats, com solía ni va contraures la cara ab un somris de joya al cruixir lo trespol del graner al apilotarshi l'anyada... Restá indiferent a tot en son seti de costum dessota la pomera.

Y pasaren més dias fins que la primera brufolada de Setembre esburrifullant sos cabells besá son front d'ivori, y arreissant las fullas revellidas aná estenent per la terra lo vel de la tardor.

Ab l'ultim brassat de tardanería se l'endugueren á dintre y l'apomentaren en lo reconet del escó... y vingueren los dias grisos y la pluja freda aná cayent monótona y pausada escorrentse a regalims, clapejant las parets foranas y repicant ab fresseij acompassat demunt las teulas, mentres lo remat, baixat de montanya, empenyentse atolondrat, esfonsava'ls peus en los tous de fullaca, cercant fredeluch la tebior del corral y tots, grans y xichs, empesos per aquell alé de gebre, aplegaren a la cuyna y al tremolós llengoteig de la flamarada d'argelagas que cohían la calderada, espellofaren lo blat de moro sense canturies ni rondalles pera festejar al trobador de la vermella. Més tart l'esgrunaren seriosos, casi devots, com passant l'engranall d'un rosari feixuch, interminable, en mitj d'un silenci aclaparador trencat solsament pels espetechs del foch y pel roséch seguit y pau-

sat al fregar la panotxa del caire de la aixada, apretada fortament entre'ls jonolls, mentres la grana lluenta, plena, ab reflexos d'or anaba inondant l'empostissat... que allà al fons del escó, en la penombra, s' destacaba la blanca tofa dels cabells de la Nauja y un xich més avall dos punts, d'una lluisor sinistre, ab aquell esguart vidrios, incert... Semblaba un geni protector presidint lo trevall de la familia... una imatge sagrada rehixint del altar. ¡Pobre Nauja! aquell reste de vida projectaba arreu un ombra de mort.

* * *

Las primeras violas deixondintse entre la molsa guaïtaren rialleras com se descargolaba la primera fulla de falguera; lo riu bramava engreixat pel desgel de las congestas. Las orenetas passaban bronzentas ab xiscles d'alegría que ressonavan per l'espai omplint-lo ab un cantich de vida y llibertat, afanyantse las parellas, vellas y primerissas, a guarnirse lo talam nupcial ab fanch y plomas y sobrecel de teulas, las albas lluhían al sol la brill argentat de son tendre fullatje, llensant borrallons voladissos y encatifant de blancalls la tendra gespa com escarnint al ivern, la primavera; y'l brau ferreny, ple de desitjos, estirant lo coll, enrampant la cua y escarbant ab forsa, al mitj de la garriga, feya retrunyir ab son bram, la fondalada; per tot arreu brollavan abundosos los germens feconds, los efluvis nodridors, escampant la vida y embaumant cel y terra ab alenadas tebionas y flayrosas... y la vella pomera reviscolada inflá sos botons prenyats de saba y esclatá en la florida més blanca y tendrívola... y'ls ulls de la Nauja sembla que's fixavan... pro... aquella reacció de la Natura sotregá lo feble fil, que lligava aquella ombra a la terra y l'aná segant... segant...

Arrivavan tebionas y suaus las ratxas de la marinada; la vella pomera's brandava acompassadament, gronxolant sa brancada els atapahits pomells de primavera y la Nauja s'anava morint... morint... las flors despresas lliscavan per son cap, besant sas galtes y rodalant per sa falda s'escampaban pel seu vol.

Sa ma ab un mohiment instintiu, casi imperceptible, de sa darrera extremitut, estrenyé ab sos dits acanyats una flor quina sava espremuda'ls inondá d'una mullena flayrosa... y las brancas brandavan y las flors anaban cayent... cayent...

M. DURÁN Y DURÁN.

AUBADA

*Se'n va l'últim estel; tot just clareja;
cap a ponent lo cel encar negreja;
l'ayre es humit
y, corrent, xiula;
a dintre del seu niu l'aucellet piula;
lo riu s'esmuny fressós sobre son llit.*

*Las flors ja no engarlandan la planuria,
ni'l rossinyol la alegre ab sa canturia
de Virolay,
ni l'aureneta
que, fendint l'ayre com una sageta,
esbojirrada vola per l'espai.*

*Demunt de la carena montanyenca
va esllanguintse la boyra tardorenc,
y's deixondeix
com vel de glassa,
baixa, s'extén, y flonjament s'ajassa
demunt del plá tristoy que s'adormeix.*

*A son refrech reposa tot, y calla,
una buydor de tomba la embolcalla,
y las remors
repercuteixen
apagadas lleument, y s'ensopeixen,
humitejantse, 'ls arbres y las flors.*

*En brassos del oreig que la bressola
s'extén demunt del riu que las mormola,
se va abaixant
pera besarlo
y recula soptada, que, al tocarlo,
se fon la seu mantell balancejant.*

*Lo sol hermós per sobre de la serra
envía sos raigs d'or sobre la terra;
boy adormit
lo pla reposa;
la boyra hi resta encar tota calmosa
guardanthi'l vel de somni de la nit.*

*Y'l sol se va aixecant y escampa vida
lluytant per travessar la boyra humida
que's resisteix
boy abaixantse
y a las copas dels arbres abrassantse...
mes, del sol l'alé tebi la estremeix.*

*Dc sopte, un raig de llum entra en l'arbreda
y la boyra s parteix, com fumareda
que empeny lo vent,
y s'agombola
arrecerantse sá y enllá, s gronxola
y s'esllangueix fonentse suaument.*

*La Natura's desvetlla encar somniosa
vestida de tardor; trista y hermosa;
un color suau
ja tot ho envolta;
y'l sol victoriós llú en l'ampla volta,
y'l cel es blau.*

MARLET y SARRET.

En Valera y el Regionalisme

La notable Revista madrilenya *Helios* publica un discurs de D. Juan Valera sobre el Regionalisme. Per tractarse d'un dels escriptors castellans mes genuïns y renomnats, creyém del cas reproduir els principals fragments de son treball.

«No hay región alguna en España donde el amor de la patria chica se sobreponga menos que entre nosotros (los andaluces) al amor de la patria grande, y donde por ser hijo de la región sea alguien predilecto sin atender mucho al mérito, y sea alguien más estimado que otro español cualquiera.

No entiendo yo que proceda de frialdad de alma esta carencia de superior estimación con que los andaluces miramos á nuestros paisanos. Antes bien, procede de afecto menos exclusivo y egoista y de amor más amplio y de más alto sentimiento de solidaridad fraternal hacia los hijos todos de la madre España.

Si no nos estimamos en más, no es porque falte motivo ó fundamento para mayo estimación, sino por que nos dicta la conciencia, y ya por reflexión, ya por instinto, comprendemos que todo triunfo, toda gloria, toda nombradía que alcanza un hijo de este suelo, es producto y resultado de nuestra peculiar civilización, del espíritu nacional entero, de cuantas son las energías y virtudes de nuestra casta ó de nuestra raza en toda la prolongación de su historia.

¿Quién no siente y no comprende el amor de la patria? Pasión es generosa y pura, gérmen de nobilísimas y grandes acciones. Pero ¿cual es el verdadero objeto de este amor? Aun sintiendo el amor con vehemencia, es harto difícil á mi ver, definir y explicar el objeto que le inspira. Si es el suelo mismo en que nacimos, ¿hasta dónde se extienden sus límites? Y si estos límites son los de un Estado autonómico é independiente ¿se agranda ó empequeñece el objeto del amor cuando por cualquier evento político, dichos limites avanzan ó retroceden? ¿Deja de existir cuando ya el Estado no existe ó tal vez no existió ó no pudo existir el amor cuando todavía no existía el Estado?

Hablando con mayor claridad y llaneza, antes de que España no fuese más que una expresión geográfica, ¿hubo ó pudo haber españolismo?

Cuestión es esta difícil y complicada, y sería temerario el propósito de resolverla en una disertación que debe de ser muy breve. Nada afirmaré, pues, ni nada negaré sobre lo que fué ó pudo ser el amor de la patria española, seis, diez ó veinte siglos hace. No dilucidemos aquí lo que el patriotismo fué en otras edades. Tratemos sólo de cómo es ó de cómo debe ser en el día.

Las diferentes razas que sucesivamente han inmigrado en nuestra península han llegado á fundirse en una sola. A pesar de los diversos dialectos y lenguas que antes se hablaban ó que se hablan aún, una sola lengua ha prevalecido y ha predominado, dilatándose por todas las regiones de España y por la mayor parte de un inmenso y nuevo continente, por los españoles descubiertos, ocupado y civilizado. Valiéndose además de esta lengua, el ingenio español ha producido obras inmortales que, si no superan, compiten dignamente con las mejores de los pueblos extraños, más inteligentes é ingeniosos.

Y bien puede asegurarse, por último, que desde hace cuatrocientos años, al menos, unidas casi todas las gentes de la mayor parte de España en un solo cuerpo de nación, han acometido y llevado á feliz término gloriosas empresas, y si han sufrido reveses, y si en ocasiones se han visto decaídas y postradas, también han alcanzado victorias cuyo triunfante y frondoso lauro extiende sus hermosas é inmarcesibles ramas sobre cuantas son las regiones españolas y los hombres que en ellas viven.

El españolismo, ó sea el amor de la patria española, tiene, pues, en el día un objeto real y poderoso, fundado en razones claras que sobre todo examen y sobre toda duda prevalecen. La raza de hombres, reducida á unidad desde hace siglos, el habla común con que la raza se reconoce y distingue, y el mismo suelo en que por amalgama y cruzamiento de diferentes pueblos y tribus se ha formado, ha crecido y ha prosperado dicha raza, son la causa y el objeto de nuestro amor patrio.

Aunque no aceptemos, dentro de ninguna religión positiva, un númen tutelar, un arcángel, un santo ó un dios especial y nacional que sea nuestro patrono, todavía la imaginación se resiste á que no se personifique de modo alguno la unidad colectiva, ser del pueblo, y á que se reduzca la personificación de esta unidad á mera figura retórica, símbolo ó alegoría.

No se disipa como vano ensueño, sino que vive y seguirá viviendo en nuestra mente, substancial é imperecedero el Genio español: el Genio de nuestra raza.

Ni en el tiempo ni en el espacio acierto yo, ni creo que acierte nadie, á marcar el término de su actividad y de su vida. De aquí que en el suelo de España, aunque sea siglos antes de que fuese España una nación sola, nos enorgullecemos de los héroes y de los sabios que España tuvo, y los consideramos como cosa nuestra: como nuestro abuelo honroso, aunque debiesen su origen á diversas castas, tuviesen opuestas creencias y hablasen distintos idiomas. Por muchas dudas y vacilaciones que forje nuestro espíritu crítico, siempre nos jactaremos y siempre se regocijará nuestra alma, saludándolos como á compatriotas, lo mismo á Lucano que á Góngora; lo mismo á Séneca, Averroes, Maimónides, Ibn Gebirol y otros sabios gentiles, israelitas y musulimes, que á Luis Vives, Suárez y Melchor Cano; lo mismo á los defensores de Sagunto y de Numancia, que á los de la moderna Zaragoza; lo mismo á Viriato, que al Empecinado y á Mina; y lo mismo á Trajano y á Adriano, que á San Fernando, á D. Jaime el Conquistador, á Pedro III el Grande, á D. Alfonso V el Magnánimo y á otros egregios monarcas de Aragón y de Castilla.

De igual manera que el amor de la patria ó de la raza repugna y rompe todo límite en el tiempo, en el espacio también le repugna y le rompe. Separados están ya de nosotros, después de sangrientas luchas fratricidas y de mortales odios, cuantos vivieron sometidos al imperio español y al cetro de nuestros reyes durante cerca de cuatro siglos, desde Tejas y California hasta el Estrecho de Magallanes; pero la filiación persiste y todavía miramos y celebramos como ventura propia el bien ó la prosperidad que logren los habitantes de aquellas tierras remotas, y todavía nos gloriamos de los ilustres varones que por allí han nacido, tanto ó casi tanto como si fuesen naturales de nuestra provincia, de nuestra ciudad natal ó de nuestra aldea.

Valgan para ejemplo y prueba de esta verdad el venezolano Andrés Bello, ambos

Caros de Colombia, los argentinos Marmol y Andrade, y la poetisa cubana Gertrudis Gómez de Avellaneda, por nosotros estimados y queridos como los andaluces Lista y Tassara, pongamos por caso. Y no pongo por caso á otros, no por tibieza de amor, sino porque la severa justicia no lo consiente. A demostrar la imparcial equidad de nuestro afecto, basten el anhelo que sentimos y la esperanza que tenemos de que la América española produzca en lo futuro poetas, sabios y hombres de Estado que compitan con los más eminentes de España y de toda Europa.

Esta idea tan vasta y tan comprensiva, objeto del amor de la patria grande ó, mejor dicho, del amor de la raza, no debe de oponerse, ni en realidad se opone, al íntimo y eficaz amor de la patria chica, del cual amor procede un legítimo regionalismo, hermoso y útil cuando no se pervierte.

Al pensar yo en estas cosas voy más allá todavía. Se me figura que sin el amor de la patria chica, sin un regionalismo recto y bien entendido, el amor de la patria grande es pura vanidad y da por único fruto estéril jactancia. Es menester amar con toda el alma la provincia, la ciudad natal, la aldea y hasta la casa ó la choza en que nacimos, para dilatar luego este amor y hacerle fecundo, difundiéndole sobre cuantas regiones forman ó formaron la patria á que pertenecemos y sobre cuantos hombres la habitaron ó la habitan. Es indudable que si no hubiera habido cordobeses que abandonasen esta ciudad y fuesen á Alejandría y á Creta, ni aragoneses catalanes que pasasen á Oriente á combatir contra turcos y griegos, ni Pinzones y otros andaluces atrevidos que acompañasen á Colón ó siguiesen más tarde su rumbo y sus huellas, ni Gran Capitán en Italia, ni Cortés, Pizarro y Jiménez de Quesada en las Indias, ni tantos otros enérgicos aventureros que abandonaron la patria por sed de gloria, de nombradía y aún de bienes de fortuna, ni hubieran sido nuestros padres los que descubrieron, conquistaron y civilizaron el Nuevo Mundo, ni hubieran prevalecido en el antiguo llenándolo con el estruendo de sus armas y procurando conservar en él sin rompimiento ni quebranto el alto principio informante, unidad radical y estrecha lazada de la civilización europea.

Hoy los tiempos son otros: la suerte, las circunstancias, el destino, ó hablando religiosamente, según debemos hablar, la Providencia del cielo, conduce por otros medios y lleva por otra senda al humano linaje.

Como quiera que ello sea y aunque nos cumpliese representar hoy idéntico papel al que hace tres ó cuatro siglos representamos en el drama de la historia, no todos, sino muy pocos, están llamados y menos aún son elegidos para representantes.

Y no es la villa y corte de Madrid el teatro más adecuado para que tal representación logre buen éxito y merecido aplauso.

Ya se entiende que yo condeno como perniciosa manía el prurito que sienten hoy muchos de los que valen ó creen valer algo, de abandonar el lugar que los vió nacer y de irse á Madrid en busca de reputación, de mando ó de influjo.

No para censurar á los otros, sino porque desengañado yo y cargado de años, así lo siento, empiezo á censurarme á mí mismo. ¡Cuánto más me hubiera valido, cuánto más útil hubiera sido yo á la patria grande, si nunca hubiera salido de la patria chica, si hubiera vivido siempre en mi lugar sin mezclarme en nuestras cuestiones políticas, casi siempre estériles, cuando no dañinas, cuidando de mi corta hacienda, acrecentando

algo la riqueza pública por virtud de este cuidado, y tal vez plantando vides y olivos y creando un bonito huerto!

El prurito de notoriedad, el afán de lucirse, es mal gravísimo cuando se apodera de muchas personas y viene á ser á modo de epidemia. Se busca lo inaudito para llamar más la atención cuando se habla; y, cuando quiere convertirse en acción el pensamiento y la palabra hablada, se pugna por derribar leyes, creencias y seculares instituciones, y por fundar y establecer otras nuevas, monumento donde quede grabado nuestro nombre con indelebles caracteres. De aquí el empeño de hallar mal todo cuanto existe y de querer reformarlo; de aquí que no se cumplan las leyes vigentes, porque ya se han desacreditado, y se espera que muy pronto han de ser derogadas y reemplazadas por otras mejores; de aquí la inestabilidad del poder, el súbito encumbramiento, la rápida caída y la disolución de los partidos; y de aquí por último, la larga serie de mudanzas, novedades y reformas en constituciones, leyes orgánicas y dirección y administración de los públicos intereses.

Durante todo el siglo que terminó poco há, se han sucedido sin vagar ni reposo las novedades y mudanzas aludidas, pocas inventadas ó imaginadas entre nosotros, muchas importadas de países extraños y adoptadas por moda. Y como apenas hubo nada nuevo que se aceptase y plantease sin resistencia, hubo de tomarse como motivo ó pretexto para resistir y hubo de servir como arma de partido, ya el conjunto mal interpretado de venerandas doctrinas de procedencia sobrehumana, ya el fingido modo de ser de edades pasadas, que nunca fueron como hoy se sueñan, y que si tales fueron son irrevocables y no volverán nunca.

Tanta divergencia de opiniones y tanto furioso empeño de que cada una prevalezca en la práctica, han sido causa de incesantes trastornos y de prolongadas contiendas civiles en las que se ha consumido mucha riqueza, se ha creado, una deuda enorme y se ha derrochado la actividad de muy claros y briosos entendimientos y voluntades que sin duda en mejor empleo hubieran dado sazonados frutos. ¿Y cuáles son los que han dado durante el siglo XIX? Prolijo sería enumerarlos. Baste recordar el más amargo: la pérdida de nuestro inmenso imperio colonial, el mayor que ha tenido en el mundo nación alguna.

Imposible parece que después de lección tan cruel no haya sobrevenido el saludable escarmiento; que todavía no nos aquietamos; que descontentos todavía de lo que á fuerza de variaciones y de ensayos hemos creado, anhelemos loca y tercamente que se cambie ó que se reforme; que todavía se propale como salvadora y profundísima sentencia que es menester hacer la revolución, ora sea desde arriba, ora sea desde abajo. ¿Pues qué, no sería mejor, hartos ya y escarmentados de revoluciones, que nos estuviésemos quietos para que con el sosiego y la paz, recobrase la nación la fuerza perdida, se hiciese más próspera y rica y lograrse con el sentimiento de la recobrada fuerza la fe que va perdiendo y la enérgica confianza en sus altos destinos?

Nadie ha censurado más que yo el vicio, llamémosle así, de ingerir consideraciones políticas en discursos que debieran ser meramente literarios y de que tales consideraciones puedan calificarse de terapéuticas, ya que propenden á curarnos de enfermedades de que se supone á toda la nación poseída. Yo sin embargo me disculpo de esta acusa-

ción, que parece tener apariencia de justa, afirmando que mi panacea consiste en no tener ninguna; en que no haya y en que no nos propinemos más medicamentos que el reposo. Con él y sólo con él curará la naturaleza al cuerpo social si está enfermo, levantará su ánimo si yace postrado y le infundirá vigor y aliento para nuevas y altas empresas, cuando reposando vuelva á adquirir la robustez pasada.

Tales pensamientos no deben calificarse de extrañas divagaciones si se considera que los hace nacer en mí el concepto que tengo de la riqueza natural de nuestra fértil provincia, (1) de lo salubre y templado de su clima, de la privilegiada disposición que hubo siempre para las letras y las artes en la tierra natal de Juan de Mena, de Fernán Pérez de Oliva, de Ambrosio de Morales, de Pablo de Céspedes y de Angel de Saavedra, y de la actividad infatigable de que están dotados los cordobeses para la industria y la agricultura. Este concepto aparece más vivo en mi alma y mucho más rico de esperanzas, cuando me figuro y represento la animación, el lujo, la alegría y la importancia de los contratos que suele haber en nuestra espléndida feria. ¡Cuánto mayor no sería el auge de tales bienes si no abandonásemos el generoso suelo que los produce y si nos dedicásemos con mayor afán á fomentarlos, empleando en ello tanto labor, tanta inteligencia y tanto tiempo hoy en la política malgastados y perdidos!

En otras artes y ciencias, menos brillantes pero más útiles, hemos sido hartamente infelices. De fuera nos han venido casi todos los inventos que suavizan la aspereza de la vida humana; la sumisión á nuestra voluntad y á nuestra inteligencia de fuerzas naturales ocultas antes ó no dominadas por el hombre, y con cuyo auxilio y virtud fijamos las imágenes, conservamos la voz y la palabra la transmitimos á larga distancia con la rapidez del rayo, logramos cierta ubicuidad conversando unos con otros desde remotos países, y acortamos las distancias que nos separan, transportándonos corporalmente y transportando nuestras mercancías con velocidad increíble desde un extremo á otro de la tierra. Nada de esto se ha conseguido en los clubs y discutiendo y legislando en los parlamentos.

España, fuerza es confesarlo, si bien en elocuencia, en poesía, y tal vez en bellas artes, está hoy al nivel de las demás naciones, en cultura material, en riqueza y en el consiguiente poderío que de ella nace, se ha quedado muy atrás y va como á remolque con angustiosa fatiga. De aquí nuestra postración y abatimiento.

Los problemas sociales y religiosos de que tanto se habla en el día, sobresaltándonos y enemistándonos con la amenaza de su violenta y disparatada resolución, sin duda que no son para puestos de continuo en tela de juicio. Tal vez pretenda el hombre en su vanidosa demencia resolver lo que está prescrito y trazado providencial y naturalmente, y dentro de lo cual, sin mutación alguna, cabe todo progreso. Pero si es menester que se resuelvan y han de resolverse algún día tales problemas, ya lo resolverá Dios con lentitud suave y con infinita y bondadosa sabiduría; ya suscitará para ello, cuando llegue la hora, en vez de embaucadores ó ilusos Dulcamaras, apóstoles ó videntes maravillosos.

Con dos meses de cada año, si desechamos el prurito nefando de legislar, de cambiar ó reformar, habría de sobra para pedir cuenta al Gobierno del dinero gastado y

(1) La de Córdoba. — N. de la R.

para presuponer los nuevos gastos y los nuevos ingresos. Con estos dos meses, aprovechándolos bien, habría igualmente de sobra para que los sabios y oradores de veras pronunciasen discursos útiles, luminosos, bellos y hasta inmortales. ¿Por qué no habríamos de refrenar un poco la desmedida facundia?

Si bien se mira, todas las oraciones que nos quedan de Demóstenes y de Ciceron, caben en un solo número del *Diario de Sesiones*, aunque se las ilustre con notas críticas, escolios y comentarios.

Por lamentable estilo suele abusarse en el día de los epítetos, y á fin de que los partidos no tengan sólo razón de ser en la diversa conducta, más ó menos atinada de los hombres que los dirigen, se presentan y suscitan problemas sociales y religiosos, cuya pronta y definitiva resolución se supone en manos de cada partido, y que cada partido ha de resolver á su manera.

De aquí las interminables discusiones, la imposible avenencia, la constante inquietud y tal vez la guerra civil, por último; pero si conviniésemos en vivir bajo una legalidad común, en renovar poco las leyes, no legislando sino lo absolutamente indispensable, y en exigir de los poderes del Estado, no leyes nuevas, sino el estricto y severo cumplimiento de las que ya hay, de seguro que bastaría y aun sobraría con dos meses cada año de debates parlamentarios en las Cortes del Reino. ¡Cuánto más eficaz y tranquilamente se resolverían esos tremendos problemas sociales y religiosos, no discutiendo con vana profundidad ó sutileza, ni menos altercando frenéticamente, sino trabajando en su lugar cada individuo y procurando el aumento de la riqueza pública, el bienestar, de la ilustración, de las buenas costumbres y de la enérgica y salubre vitalidad de la raza de que forma parte.

Los mas árdulos problemas han de resolverse aquí con trabajo é ingenio y no legislando ó promoviendo discordias en la capital de la monarquía. Oradores tan admirables como en Francia, Inglaterra y Alemania hemos tenido en nuestro país, durante el siglo XIX, y de nada ó de poco nos han valido.

Otros son los problemas que nosotros tenemos á nuestro alcance y que nos toca resolver: que de nuevo y en mayor abundancia se planten y den frutos nuestros viñedos destruídos por la filoxera, y que los vinos de Montilla y de los Moriles compitan, venzan y logren más precio y más fama que los del Rhin, Borgoña y Burdeos; que nuestro aceite sea más y mejor que el de Niza y Marsella; que fecundada nuestra flora por hábil empleo de regadíos y de abonos, produzca en profusión sazonadas frutas, legumbres y flores, que industrias desaparecidas ó decaídas ya entre nosotros, como la de orfebrería y la de los famosos cueros ó guardamesíes ó reaparezcan ó sean reemplazadas por otras, que en nuestras dehesas no se críen sólo toros bravos para la lidia, sino también mansas y ubérrimas vacas que nos den sabrosa leche y exquisita manteca; que nuestros caballos tengan ó vuelvan á tener más hermosa estampa que los ingleses, y sean más ágiles y veloces en el salto y en la carrera; que se procure que se multipliquen y vuelen más por nuestros campos las perdices y los zorzales que la langosta; que en vez de feos sapos en charcas sucias, el arte del piscicultor haga bullir en los cristalinos arroyos y limpias acequias millares de truchas asalmonadas y de apetitosos cangrejos; que haya entre nosotros menos reformadores políticos, menos sociólogos, como se dice ahora, y muchos más mi-

neros zahoríes que descubran los subterráneos escondidos tesoros y los saquen á la luz del claro día, y, por último, que las discretas y gentiles mujeres cordobesas, cuyos encantos y excelencias he celebrado yo años ha, en el más entusiasta y menos malo de todos mis escritos, no necesiten para vestir con primor y elegancia, hacer venir de París ó de Londres casi todos sus adornos, tocados, trajes, cosméticos, perfumes, joyeles y modas. Tales venturas y otras mil por el estilo deseo yo y me atrevo á vaticinar,..... para mis amables paisanos y lindas paisanas, á quienes, ya que no puedo corporalmente hallarme entre ellos, envío el más cariñoso saludo con toda la efusión de mi alma.

JUAN VALERA.

ACTUALITATS

LLIBRES.—El llibre es el vehicol de la ciencia, y'l dispensador de las profunditats. Com nostres subscriptors son devots de Pallas Athenea, claman y diuen:—¿Per qué no devallan els llibres esperats com manná salutifer? —Devallarán, y com s'ha passat el segon trimestre sense volum, en el tercer s'en repartirán dos: *Manyoch de fruyta mallorquina*, de Joan Rosselló y *Prosa*, de Claudi Planas y Font.—Causas tortuosas y recónditas ens han fet semblar informals; mes nostres amichs s'aconhortarán ab la seria promesa d'aqueixas ratllas, y ab l'espectativa d'assaborir ab goluderia beatifica y extasi inefable las pomas dels bells arbres d'art, que somouen els zefyrs.

EN MARAGALL AL ATHENEU. — Un poeta es una cosa jove, fresca, ingenua, primitiva. Els poetas aixecan els brassos, obren extraordinariament la boca, riuen y ploran sense saber perquè, se xutglan el dit, jugan ab baldufas maravellosas y fan volar estels en els terrats.—Donchs, un poeta president d'un lloch sensat, honorable, ple d'una suau pols invisible, ab effuvis de indefinibles somnolencias, es certament miracle esplendorós.—Els gats del Atheneu, ells, que son somiadors, y dolsos, y subtils en la cassa dels escarbats,

y tenen una inefable poesia, cantada per Baudelaire,—somriuen a n'en Maragall.—Y aixecan imperceptiblement la punta dels bigotis.

JOCHS FLORALS.—S'ha publicat el volum dels Jochs Florals de 1903.—248 planas de literatura baix la presidencia de D. Joseph Franquesa y Gomis.—Son Jochs Florals de bressol y de mortalla, aixó es, den Pujols y den † Verdaguer.—S'hi trovaren dugas senyoras que no s'assemblan guère; V. Catalá, D. Moncerdá.—En un any han mort IV Mestres en Gay Saber. En quedan XII; ab III anys mes qu'en morin IV l'estudi queda sol.—S'ens diu que l'any vinent será President dels Jochs Florals D. Joseph Pin y Soler.—Ben merescut's'ho te y ja'l felicitem desd'are.

CENICERO.—Els homens y els cigarros se tornan cendra.—Y la cendra va a las tombas y als ceniceros.—Perque en un cenicero hi han caygut mes borillas de las acostumadas, tothom ha cridat alguns dias; fins els que fuman *vegueros* al Senat.—Però el Geni de la Filosofia els ha llegit l'escena d'Hamlet y els enterramorts,—y els fumadors de *vegueros*, fastiguejats y ensonyats, han vessat el ceni-

cero, que ja comensava a fer pudor.

EL PASSEIG DE GRACIA.—No'n tenia prou el malhaurat *passeg* ab aquelles cases de senyors que tenen diners, y ab aquells rengles de plátans escrofulosos, y ab aquelles tertulias nocturnas de *corridos* y fillas de cessants qu'a las XII s'en van a pendre un granisat a l'Horchateria Valenciana — mancávanli els obrers

PREMPSA

ES CÁ D'INCA Y GAZETA DE MALLORCA. — Publican cantars populars ab molt bon acort En copiém los següents:

Vaig segà vint y un dia
sempre en es vostro costat;
encara no estic cansat,
altres tants n'hi segaria.

Ordiet, com vares neixe,
¡mal t'haguésses aufegat!
tu tenies lloch per creixe,
y baix. baix t'ets aturat.

—Segadô, bon segadô,
¿quantes garbes heu segades?
—Vint y nou, la méua amô,
y aquesta que llig are.

Oh! que llarga despedida
será de vos y de mi.
Vos a Ciutat y jo aquí,
¿com ha de campá ma vida?

Una fadrina brodava
y heu tornava desfé
per tenir feina que fé
cuant s'estimat hey anava.

Encare que morta fos
cusida dins sa mortaya
feria una revivaya
si'm duyen noves de vos.

en vaga, qu'omplian als dematins las cadias de pago, fumant y fent de *burgés*. —Oh amichs obrers! no os amohineu per patentisar que sou iguals als burgesos; ben demostrat está, mes qui ho demostra son els burgesos. seynt al vespre, rihent y bromejant de la mateixa manera que vosaltres ho feu al mati.—Car, oh misteri inverossimil! *ells* s'assemblan més a *vosaltres*, que vosaltres a n'*ells*.

En Toni, 'n Toni estimo jo
en Toni es qui'm regositja,
de les quatre parts d'el cor
en Toni'n té tres y mitja.

GAZETA DE MALLORCA. — Respecte al monument al gran Ramon Llull, diu lo següent:

«De monument luliá —després de sa derrera y fracassada tentativa d'aquests anys passats—no s'en es tornada parlar una paraula; y encara val més axí, que no s'en parl ni un mot, mentres no's tenga seguredat de sortirne amb bon nom y d'arribar a port un projecte tantes vegades esbuçat, per motius que ningú desco neix y que tothom lamenta.

A falta de monument de pedra o bronzo (que més prest o més tart Mallorca axecará) lo que importa es alsar ses filades de s'altre: d'es monument científic, quals fonaments dexá posats aquell inolvidable lulista, D. Jeroni Roselló (a. c. s.) y que se proposen arribar fins al capdemunt els continuadors d'una tasca com aquella, que té de patriòtica y meritoria tot lo que igualment té de dificultosa y de fexuga.

Pareix que dins breu temps, vensudes y resoltes certes dificultats que casi may solen faltar en empreses axí, tornarán se

continuadors lulistes a reprende alê, y treurán a llum altres volums d'obres inèdites, derrera es dos primers ja publicats.

Deu los mantenga sa devoció, y los aument es medis de ferla efectiva.»

CATALUNYA dintre poch publicarà un estudi sobre els dos volums publicats.

— Mn. Miquel Costa y Llobera publica l'himne a una capella de la vila de Muro:

I

Som la veu del mateix poble
hon nasqueres ¡oh Tortell!
A ta gloria pura y noble
dedicam el cant novell.
¡Salve, músich, qui sabies
amb volades d'inspirat
penetrar les harmonies
de sagrada majestat!

II

¡Oh mestre! tu alsares
les veus mallorquines.
Un cant los donares
qu'amb ales més fines
volá a les altures...
Y amb notes tan pures
com plors de donzella
y olors de vidauba,
cantares l'estrella,
l'estrella de l'auga.

III

Més alta estrella —te resplandia,
l'estel de l'auga —del Sol divi,
la tota pura —Verge Maria...
Tu li endressares —la lletania,
que cel y terra —pareix uní
amb tons diversos —de melodia,
com un arch mistich —de Sant Marti.

IV

L'esperit del Senyor t'inflamava
amb el vers del Salmista Profeta,
y torrents d'harmonia desfeta
desde l'orgue vessavas al chor...

Y el teu sò ja'l diluvi imitava,
ja de verges estátich desfici,
ja la trompa fatal del Judici,
ja sospirs entranyables del cor.

V

Aixó donar pogueres pe'l Rey d'eterna
(gloria
la forma suprema del himne triümfal.
Aquell *Te Deum* deixares que guardarà
(l'història,
y escampará pe'ls sigles ton zel y ta me-
(moria
demunt les altes ones del cant sacerdotal.

TORNADA

Som la veu del mateix poble... etc.

ILUSTRACIÓ CATALANA. — Inserta aqueixa hermosa poesia de Mn. Costa y Llobera, ab el titol de *Costa Brava de Mallorca (Ribera de Tramontana)*.

Miráu l'horda de Titans, qui destrossada,
sens desferse, dins les ones va tombar
y per segles romangué petrificada
en sa tràgica actitud sobre la mar...

Bé que ho sembla exa fantàstica ribera
de penyals qui, respirant horror sublim,
ab la planta dins l'abisme presonera,
tots redressan a l'altura l'aspre cim.

Oh grandesa! Fulminats, mes impassibles,
a la calma ò la tementa indiferents,
axi reben l'avalot d'ones horribles,
com caricies de sirenes indolents.

May decau llur magestat abrumadora:
la mar calma los contempla ab estupor
y baix d'ells la tempestat apar qu'adora
al rendirlos ses coronas de maror.

Aguaytant per algun cingle jo a vegades
en lo fort d'un temporal los contempli.
¡Oh! grans eran entre escuma y nuvolades
fumejant com un profètich Sinai.

Mes llur vera magestat may l'he sentida
com en dies de bonanses estivals,
dins un bot fràgil y breu com nostra vida
al vogar ran d'exes formes colossals.

A flor d'aygua, resseguitne la figura,
he guaytat dins les cavernes en repòs,
que'ls penetran la immortal musculatura
com ferides de temps vell qui may han clòs.

Jo conech les esmeraldes y turqueses
que la llum filtra en les ones allà dins,
fenthi veure d'una fada les riqueses
vora l'antre ahont s'ajocan vells-marins.

Com tapis orïental l'herba marina
per les fondes transparencies apareix;
sota'l cap qu'a la fondaria més s'inclina
par que l'aygua tenebrosa s'hi espesseix.

Desde lluny cercan aqui coloms selvatges
dins les coves un refugi protector,
mentre amunt, en ple domini dels oratges
s'hi repenja'l niu de l'águila ò voltor.

Allà dalt sa dura rama'l pi hi arrissa
com un geni escabellat d'etern espant,
y allà baix dins la blavor bellugadissa
la gran flota de delfins vaga saltant

Llum y fosca, vida y mort, forsa y misteri,
grans abismes, calma esplèndida y esculls..
Vet-aqui'l símbol del Art, somniós imperi
qu'exa costa representa a nostres ulls.

¡Oh penyals! sobre vosaltres s'agermana
ab sublim serenitat l'horror potent...
¡Ah parlau, que vos enten la vida humana,
perque sou de la tragedia'l monument.

Entre'l càntich inefable de les ones
y'l somriure de la blava immensitat,
en vosaltres se revela per estones
l'alt sospir de Prometheu encadenat.

— També publica un poema d'en Ma
ragall: *En la tomba nova d'en Verdaguer*

Vull dirvos el moment de gran bellesa:
a dalt de la montanya

de mala anomenada...
però a devant del mar,
alsaren al poeta
adormit ja per sempre
en la caixa de morts,
pera posarlo en un sepulcre nou.

La caixa fou alsada
damunt de la gentada:
els ulls s'estemordian
tementse un horror gros.....
La caixa era corcada,
mes s'alsà curullada
de ginesta y altres flors.

Oh! quina maravella
en l'hora tan bella de posta del sol,
per damunt de la gentada
y al poeta en flors en ella
com un nin dintre'l bressol.

Oh! Montjuich, montanya afortunada
dessota de la mala anomenada
hi hem dexat ab grans plors
el cos del poeta que sobrix en flors.

La tomba es la roca viva,
les eures s'hi enfilarán
y al dessobre de les eures
els aucells hi cantaràn.
Cada matinada
hi caurà rosada,
cada demati
cansons a desdir;
ditxós el poeta que les pot sentir
desfet en flors dins la fresca ubaga.

El sol y la lluna
hi anirán passant,
el sol y la lluna, y el mar al devant.

Dorm, poeta, dorm, que'ls aucells ja cantan;
tu qu'aymavas tant y tant
els bells cànts, serás felis
y farás aquell somris...

Per la gracia del somris,
has entrat en paradís.

PEL Y PLOMA. Publica un hermos fragment *L'edad d'or*, firmat per nostre bon amich J. Pijoan:

...Diuen que als primers temps, els nostres

(avis

amb un roc esmolat que feia caire de destrat cantelluda, provehien am vianda i menestra necessaria, la dura llei d'alimentar la vida. Foren els jorns terribles, solitaris, amb els seus aplegats dintre una bauma, perseguien als monstres indomables, i el jou als animals companys del home per la primera volta els ajunyien. Vingué l'hora felissa, l'ample terra inmensa, assoleida, generosa, coberta més que d'or, de dolsa fruita i lliure de farams, la prodigava al home, únic senyor que l'aservia. Era allavors virtut la natural ciencia, i ningú volia més que'l propi, i aquet era'l més just, i com sobrava era'l fruit pels aucells, i altres badantse tornavan la llevó a la mare terra.

Quins temps més diferents dels que are

(corren!

tan plens d'afanys que no se sap d'on vin-

(guen!

Sembla que'l vent recordi en sas canturies aquell món virginal i fins que'ls arbres quan van de la florida a la ramada semble que vulguin recordar els dies que'l món sempre era vert y que ells anyo-

(ren!

Cor malaventurat, ai! el dels homes que encare aixis aumenta sas engunies veient per tot un simil de tristesa que comparteix ell sol, que'ls arbres sem-

(pre

alsen al cel les cimes obedients, i el vent i l'aire i la fontana pura am calma imperturbable alma serena, reben del cel l'estació que envia.

Un jorn que clarejava més que'ls altres, saltant pels serralets i carenetes, baixava cap al pla que resplandia teixint el sol l'espessetat del aire.

Es veia el vert entre la boira rossa, i com el montanyés la mar llunyana que hi veu passar vaixell, jo m'hi dolia. Aixis debia allí en l'edat daurada véurela'l foraster lluny de sa patria quan després de molts jorns entre boscu-

(ries

veia aclarirse'l cel, i planes verdes seti o maisó d'una familia d'homes al lluny apareixia convidantlo.

Am quin delit debia ell acostarshi i els sers a rébrel i abraçarlo, i aclamantlos deturar als gossos, vestirlo i donarli menjá i beure i encendre'l foc en l'hospital coberta, el foc que encara avui com l'aigua i l'aire encara es per totom cosa comuna.

Deixaven els quefer per alegrarlo, que'l do mellor del hoste es l'alegria, i am cants, danses i jocs el festejaven els jocs tan grats als deus, que van per-

(dentse

i es perden més i més fins a olvidarse que l'home no té avui forsa sobrera per malgastarla en jocs i no li vaga: per després del treball un hora alegre. Tornarán aquells temps....

LA RENAIXENSA. — Copiém de nostre estimat confrare:

«En la bella ciutat del Turia se celebrá'l diumenge passat un gran banquet organiat en honor del cronista de Valencia, preclar poeta, Mestre en Gay Saber y degá dels periodistas valencians, en Teodor Llorente y Olivares, ab motiu d'haver donat fi a sa magistral obra «Valencia, sus Monumentos y Artes, su Naturaleza é Historia», y de haver publicat *Lo Rat Penat* un volúm de poesias valencianas del poeta festejat, titolat: «Nou llibret de versos».

Lo Parch-Glorieta ahont se celebrá'l banquet estava convertit en frondós jardí, avalorat ab retrats de poetas insignes, escuts regionals y altres mil artistichs detalls.

L'escenari estava convertit en un hermós bosch d'arbusts, esmaltats ab flors combinadas ab molt d'art, destacantse al centre la hermosa bandera de lo Rat Penat, inclinada sobre'l bust d'Aussias March y l'escut de Valencia, y rodejada pels noms insignes de Castro, Timoneda, Gil Polo, Corella y Escolano.

La taula d'honor estava paralela al escenari y la ocupavan: al centre D. Teodor Llorente, que tenia á sa dreta al president de «Lo Rat Penat» senyor baró de Alcahali, al governador civil senyor González Núñez y al president de la Diputació D. Joseph Alberola. Assegut a la esquerra'l president del Ateneu Científich, Artístich y Literari D. Joseph Puig Boronat, l'alcalde accidental D. Manel Cort y'l rector de la Universitat D. Joseph Machí.

Hi estavan representats la Cambra de Comers francesa, la Societat de Beneficencia de la nació vehina, y M. Jules Delpont, autorisat pels poetas del Roselló.

Al presentarse'l senyor Llorente, acompanyat dels senyors baró de Alcahali y Puig Boronat, fou saludat ab xardorosos aplausos.

Desseguida'l rector de la Universitat doctor D. Joseph Machí ha pronunciat breus y sentidas frases, anunciant que's considerava honrat al imposar a D. Teodor Llorente la banda de la gran creu d'Alfons XII, quals insignias li havia entregat pera aquest objecte lo bon valenciá Excm. Sr. D. Francisco Peris Mencheta.

Després lo Dr. Machí ha entregat la placa de la esmentada ordre al senyor baró de Alcahali, qui la ha posada al pit del mestre y sobre'l cor.

Allavors la concurrencia prorrompé en vivas, tributant una gransalva d'aplausos.

Després se llegiren moltes adhesions, entre las que mereixen citarse las del hispanófil alemany Joan Fastenrath y de l'insigne autor de *Mireio*, en Mistral.

La del primer deya aixís:

«Senyor baró d'Alcahali: ¿Qui mereix

un banquet ofert per sos admiradors y amichs sinó l'insigne cronista valenciá, lo famós poeta valenciá y castellá don Teodor Llorente?

Brindo, donchs, com alemany, pel traductor felicíssim de Goethe y Heine; brindo com hispanófil per l'herald eloqüent de las glorias de la ciutat del Turia, per l'inspirat autor del «Nou llibre de versos», pel Mestre en Gay saber y'l pare de duas reynas de la festa; brindo per lo gloriós bressol de l'art; brindo per las distingidíssimas Societats valencianas l'Ateneu y «Lo Rat Penat». Joan Fastenrath, Colonia, 3 de Juliol.

Los versos d'en Mistral son los següents

«Per lou Felibre Teodor Llorente

A moun fraire rouman au poeto flouri
de la Cieuta di flour, á Teodor Llorente
feu de tout cor présente
la flour de l'amista que sénte e que ressénte
per Valenço d'Esdayno é lou fié qu'a nourriu

F. Mistral.

Malano en Prouvenço, 27 de juin 1903.»

Al final lo senyor Llorente pronunciá un eloquent discurs agra hint a tothom los honors que li havian dispensat y dihent que ell cantaria sempre la Fé, la Patria y l'Amor. (Grans aplausos).

Aquesta festa honra a Valeneia per sapiguer honrar a sos preclars fills.»

REVISTA JURÍDICA.—L'ilustrat juriconsult Ramón de Viala y de Ayguesvives, publica un article *Sobre la indefensa dels processats devant dels tribunals militars*, y del que'n treyém els següents paragrafs:

... Cal que la ley establezca *perfecta igualdat de condicions entre l'acusador y l'acusat entre l'Estat y'l ciutadà*, sia aquest pobre ó rich, militar ó paisá y baldement estiga procesat per un delicte comú ó per delicte militar.

Avuy dia el nostre códich de justicia militar—que mes que ley especial ó d'excepció, va semblant ja una ley general,

per la sobintesa ab que s'aplica,—no estableix pas identitat de condicions entre'ls dos contendents juridichs, acusador y acusat. Recordis, sino, que en los delictes comuns el fiscal es un lletrat del cos juridich-militar, y en cambi el nomenbrament de defensor, diu l'article 115 que «*recaerá en oficial de las armas é institutos del ejército y podrá serlo un abogado con estudio abierto y que esté autorizado para ejercer la profesión en la localidad*». De manera que segons aqueix precepte es potestatiu en el procesat per delicte comú escullir defensor lletrat ó no, y si no l'esculleix es forçós que'l defensi un quefe ú oficial militar; puig que ben clar diu l'article 147 que «*el cargo de defensor es obligatorio para los militares y voluntario para los abogados*». Aixís donchs tenim que al compareixer un individu devant del tribunal militar árbitre de decidir sobre la seva vida ó la seva llibertat, y al moment de comensar en el Consell de guerra la contenda juridica pera que dit Consell deixideixi quin dels dos contendents te la rahó y la justicia, compareix en representació del Estat un Auditor ó Tinent-Auditor del cos juridich-militar ó sia un funcionari versat en la ciencia del dret, en la que ha esmerçat todas las sevas enerjias y pera la cual ha demostrat sa competencia en renyidas oposicions, y aquest funcionari ab perfecte coneixement de lo que porta entre mans, informa la acusació fiscal, juridica, clara y precisa, en cambi el ciutadá procesat que *no ha pogut* elegir defensor lletrat, está representat per un tinent d'infanteria ó per un capitá de caballeria ó per cuansevol altre oficial del exércit dels que figuraban en la llista que previament se li presentá pera que n'escullís un, y aquest entra en el palench ja vençut, ó al menys desarmat, y no fa més que forçar inútilment pera pretendre demostrar devant del tribunal y ab malengua-

nyats esforços, que concorre una circumstancia eximent ó atenuant y quin significat no entén ab ver criteri juridich y aixís y tot gracias encare qu'hagi pogut enterars de lo que dihuen els *autos*, donchs que pera preparar la defensa, la lley tan sols li dona 24 horas de temps, per regla general (article 563 del esmentat códich).

No es posible qu'un quefe ó un oficial del exércit, per illustrat que sia (com afortunadament ho son la majoria) tinguin, no ja la competencia, mes ni siquera la aptitut bastant pera el discerniment de la responsabilitat penal exigible, ab tota la complicada munió de circumstancias que la modifcan, mecanisme de escalas graduals, esbrinament de las probas presentadas etc., etc. A todas llums es evident que pera capir aixó cal haber seguit llarchs estudis que son objecte de tota una facultat y per xó regularment en la práctica succeheix casi be sempre que'l càrrech de defensor es enutjós entre'ls militars, que l'acceptan quan no'ls es posible legalment aduhir alguna excusa y que finalment el desempenyan ab el plé convenciment de que tota la seva tasca ha de restar infeconda pera'l fi de la defensa del procesat; aixís es qu'en aitals casos no passa d'esser un pur formulisme de la lley que á res prácticich conduheix.

Y no diguen res del cas en que's somet á la decissió dels tribunals militars un delicte purament militar com el de insult á la forsa armada, desobedencia etc., donchs que llavors si be s'estableix una veritable igualdat entre'ls contendents acusador y acusat, aquesta igualdat es un perjudici d'un y altre y per lo tant, ho es també dels sagrats jurs de la justicia. En aquest cás, tan l'un com l'altre, fiscal y defensor, pertanyen á las armas del exércit, *sens que li siga lícit* al procesat nomenbrar defensor lletrat (art. 145 del esmentat códich).

Aixís es qu'en aital modo de procedir, en la pràctica resulta que tractat l'asumpte justiciable per personas profanas á la ciencia del dret, en lloch de puntualitzar devant del tribunal las qüestions qu'han de resoldres ab verdadera exposició dialéctica l'embolican de tal modo y la trehuen tan de pollaguera que al arribar l'hora de la deliberació no saben els jutjes, ó sian los vocals del Consell de guerra, per hont van, si be allavors *poden assessorars* del T. Auditor, que ab aquesta missió asisteix al Consell, essent ell *l'únic* que per sa calitat de lletrat es competent pera decidir la resolució del problema jurídic que s'ha plantejat y que malgrat aixó la ley li concedeix *veu*, mes no *vot*.

Vegis, donchs, qu'an desamparat se troba el procesat en els moments qu'ha d'esser resolta la seva sort y ab quina imperfecció's compleix en nostre procediment militar l'antich axioma dels legistas, *nemo debet inauditos damnare*. Es cert que á n'el procesat se'l escolta, mes sa veu arriba tan débil y escanyolida á n'els oits dels seus jutjes que be podria afirmarse lo contrari.

Aixís donchs, los furs de la justicia

y'ls de la humanitat reclaman la reforma de la ley militar processal en el sentit de donar tota classe de garantias de defensa al procesat y per xó res millor que equipararlo á n'els procesats per los tribunals ordinaris ja que la justicia es única tan si s'exerceix per els uns com per els altres. A semblança de lo que's prescriu en el fur ordinari, el procesat per el militar deu tindre el dret á que s'el defensi per un lletrat y si reconegudament es pobre se li deu nombrar d'ofici, de manera que en ultim cas sia sempre obligatoria pera'l lletrat la defensa; y al ensemps las funcions fiscals tan en delictes comuns com militars dehuen esser sempre desempenyadas per funcionarios del cos jurídic militar y solsament d'aqueixa manera poden practicarse ab acert per el tribunal el *jus suum cuique tribuere*.

Cal que si la ley militar surt ab tanta frecuencia de la seva vida normal y s'aplica á ciutadans extranyes á la professió armada y que per lo tant no han acceptat voluntariament els rigors de sa jurisdicció, tinga tots els requisits pera que'l ciudadá no la miri ab rancunia, ans al contrari deu esser son ver refugi en els moments crítichs de la vida social. »

